

Vámbéry Antológia 2013

Összeállította
HODOSSY GYULA

Vámbéry Antológia 2013

Vámbéry Polgári Társulás
Dunaszerdahely
2013

© Vámbéry Polgári Társulás, 2013
ISBN

Tartalom

- [7] Balázs F. Attila:
Álmában mosolyog
Csend
Vizek
Tristan Tzara
Dada ének
- [13] Fellinger Károly
A gondolkodó*
/Irodia 1983-2013,**
Hommage a Kassák***/
- [16] Hegedűs Orsolya
Katonadolog
(Glen Cook: A Fekete Sereg)
- [26] H. Nagy Péter
Popkultúra és paranoia
- [30] Hodossy Gyula
Tehetetlenül, mint amikor a vonat
„...mint ahogy a vonat sem áll meg.”
- [31] Kovács Jolánka
A zöld kabát
- [36] Lampl Zsuzsanna
Egy kis golf
Este a faluban
Muskátli és béke
Kantáros monterka
- [42] Liszka József
Budapesti napló 2.1
2013
- [79] Mátyás Hudák Katalin
jós
Míntha már mindent
Origami
s akkor ősz
zarándokok

- [83] Nagy Erika
Tévedés ajándéka
- [85] Sütő Csaba András
Könny
- [90] Z. Németh István
A polgármester bora
(regényrészlet)

BALÁZS F. ATTILA:

Álmában mosolyog

a templomban
angyalok által festett emberek
merednek rád
komoran

kint
utcák terek aluljárók
arcvesztett gazdái
egykedvűen majszolják
megsavanyodott kiflijüket
a szemfüles pék beléjük róttá:
rajtad múlik milyen lesz a jövő
minden harapással eltűnik néhány betű

a fekete macska körüljárja a szemeteskukát
aztán amikor mellé érsz
átsétál előtted

megállsz
teszel néhány bizonytalan lépést
körül nézel elpirulva
legszívesebben visszatérnél a sarokra
és kerülővel folytatnád utadat
de erőt veszel magadon és tovább indulsz
legyen ami lesz
erősnek érzed magad

a jövő teleplakátózta a kísértetvárost
mint vasreszelék mágnesen
kasztrált elvek
tülekednek a póluson

Isten behunyja szemét
a paradicsomról álmodik
álmában mosolyog és gügyög

Csend

mint ballonban a levegő
feszül a térben a csend
a bent: mozdulatlanság
a kint: idegen

Vizek

Ha a csónakringató tónak
nem volna partja,
mint bolond gondolatok
a víz szétfolyna.
Parttalan vizeknek
ez a sorsa.
Cuppogó sár,
mocskos pocsolya
és vákuumos iszap
nyelné el tán.

A folyó sem lehet parttalan
mint délibábot kergető lány.
Légyottra surran,
csacsog, csobog,
malacságokat
vagy titkokat
suttog a víz.
Simul, simogatja, nyalja, csiklandozza
szerelmesen
a part tárulkozó combjait.
Nem gát, nem korlát a part:
 eget vető terelgető
istenadta vad,
vagy szelíd
célok felé.

TRISTAN TZARA
Dada ének

egy dadaista dala
kinek jószívű dadája volt
túl fáradt volt a motorja

kinek jószívű dadája volt
a lift zajos törékeny autonóm
királyt hordozott
levágta izmos jobb karját
a római pápának küldte legott
így aztán
a liftben
a dadának nem volt szíve
csokoládét evett
kimosta az agyatokat
a dada
a dada
vizet ivott

II

egy dadaista dala
ki nem volt sem meleg, sem szomorú
és szeretett egy biciklist
ki nem volt sem meleg, sem szomorú
de a férj az év egy napján
megtudta és veszett dühében
elküldte a Vatikánba
kettejük testét három bőröndben
és a szerető
és a kerékpáros
nem volt sem szomorú, sem meleg
jó agyat ettek
megmosták a katonádat
a dada
a dada
vizet ivott

III

a kerékpáros dala
ki jószívű dada volt
ki végülis dadaista volt
mint minden jószívű dada
kígyót hordott kesztyűjében
gyorsan becsukta a szelepet
kígyóbőr kesztyűt hordott
úgy ment a pápát megölelni
megérinteni
a virág hasát
nem volt jószívű dadája
igyák meg a tejet a madarak
mossák meg a csokoládét
a dada
a dada
borjúhúst eszik

(1923)

Fordította: Balázs F. Attila

FELLINGER KÁROLY

A gondolkodó*

/Iródia 1983-2013,**

Hommage a Kassák*/**

Mint a hajótörött,
tüzet csiholtam,
felgyújtottam
a fél világot,
bűvöltem, mint kígyót,
a messzelátót,
naplót vezettem
jobbkézsabály szerint,
szerepet osztott nekem
a sós hering,
visító malacot heréltem,
pedig csak ékezetekkel ellátott
szavakat ivartalanítottam,
a hallgatásban
magamra sose leltem,
így aztán csendbe maradtam,
a sakktábla összes figuráját,
ha már egyenlőek vagyunk,
hát magamnak követeltem,
kerülőút lettem,
valaki fel s alá járt a fejemben,
s ha már felfedeztem,
hát fedeztem,
mígnem kedvemre lépdelt,
végül már ugrált,

megszállta szegényt
a fejetlen szomorúság,
talán már el is hittem,
Istent kerestem
megkülönböztetett figyelemmel,
majd hagytam és
kecskemekegésre bólogattam,
szinte zavart, hogy megértettem magam,
a vén idő közben
hazáig szaladt velem ,
nem lehet rá egy rossz szavam,
égnek áll tőle a hajam,
kinézett magának a tetű meg a bolha,
mindent egybevetve,
jó költő is lehettem volna.

*

Ragadós a szabadság,
tollak ragadnak hozzá,
közlekedési táblák,
a szabadágnak csak aurája van.

**

Fejetlen sapka
a rend, egy elvarázsolt
bűvészinason.

Üres kalitka,
szélesre tárt ajtaja
a házórző eb.
Felcsipegeti
a szőnyeg mintáit, majd
alája söpri.

Mikor a modern költő sírhelyét ássák,
mindig előkerül egy ósdi, elavult
szerszám elveszett alkatrésze, ami már
semmire se jó, a múzeumok is csak
büzlögetnének benne, ez nyilvánvaló,
mikor a modern költő sírhelyét ássák,
jéghegycsúcs lesz a múltja, miközben a jég
folyamatosan olvad, töpörödik, s a
mindent látó szem megvereti a napot.

Katonadolog (Glen Cook: A Fekete Sereg)

A fantasy-ben jól körülhatárolható egy militarista vonulat, melynek alaposabb elemzése a mai napig várat magára. Hogy ízlések és pofonok a fantasy alkotások megítélésében is nagyban különböznek, azt mi sem bizonyítja jobban, mint Glen Cook bizonyos körökben (elsősorban aktív szolgálatukat töltő, pl. iraki, afganisztáni bevetésekben harcoló katonák között) kultikussá vált Fekete Sereg-ciklusának befogadás-története. A jelenség érzékeltetéséhez álljon itt egy részlet Donald Mead Glen Cookkal készített interjújából, amelyet a spekulatív fikcióra és az ahhoz kapcsolódó non-fictionre specializálódott *Strange Horizons* internetes magazin közölt 2005. január 17-én.

Donald Mead: A Fekete Sereg-sorozat rendkívül népszerű volt az 1991-es első öbölháborúban harcoló katonák körében. Tapasztalt ehhez hasonlót a jelenlegi iraki fegyveres konfliktus során?

Glen Cook: Igen, múlt évben egy fickó kizárólag azért jött el egy fesztiválra, hogy velem találkozzon. A különleges alakulatnál szolgált, amely már a háború kirobbanása előtt Irakban állomásozott, így meglehetősen sokat tartózkodott Bagdadban. Azt mondta, hogy a csapatnak volt egy példánya *A Fekete Sereg*-ciklusból, és hevesebb harcok folytak az egyes kötetek megkaparintásáért, mint az irakiak ellen.

DM: Ön szerint miért annyira közkedvelt *A Fekete Sereg*-sorozat a katonák közt?

GC: Nos, nekem azt mondták, azért, mert igazul cseng. A karakterek úgy cselekszenek, ahogy a srácok valóban viselkednek. A könyv nem dicsőíti a háborút; olyan emberekről szól, akik megcsinálják a melót. A karakterek valódi katonák. Nem olyanok, amelyeket a katonai szolgálatot sosem teljesítő emberek találtak ki.

Ezért kedvelik a seregben. Ismerik a könyvekben szereplő fazonokat, én is ismertem a könyvekben szereplő fazonokat. A korai szereplők nagy része olyan karakterekre alapult, akikkel együtt szolgáltam. A viselkedésminták nagyjából olyanok, amilyenek egy kisebb egység legénységétől elvárhatók.

A sorozat első kötete, *A Fekete Sereg* 1984-ben jelent meg, melyet gyors egymásutánban követték az első trilógiáját alkotó második, *Lappangó árnyak* c. és harmadik, *A Fehér Rózsya* c. könyv. A magyar kiadás 2000-re érett be, s a hazai dark fantasy rajongók Kornya Zsolt fordításában olvashatták az első részt. Hamarosan azonban fordító- és kiadóváltásra került sor, majd néhány évet csúszott a 3. kötet megjelenése. Jelenleg a sorozat további részeinek megjelenetése szünetel (a magyar fanok nem kis bosszúságára), sorsuk a mai magyar könyvpiac és kiadóvilág esetlegessége miatt bizonytalan. Talán ezzel is magyarázható a sorozat szakmai visszhangjának szinte teljes hiánya.

A kötet magyar kiadásának hátlapján található Raoul Renier blurbje, amely szerint a regény „Páratlan élmény: soha nem olvastam ennél jobb dark fantasyt!” Mintha ezt a lelkesedést Farah Mendlesohn és Edward James nem osztanák a fantasy történetét összefoglaló könyvükben (*A Short History of Fantasy*), amelyben mindösszesen három sort szentelnek Cooknak és sorozata első darabjának. „Glen Cook *A Fekete Sereg* című 1984-es regénye egy kard és varázslat kategóriába tartozó történetet mesél el a főgonosz seregét alkotó zsoldosok nézőpontjából (egy közkatona szemszögéből, ami helyénvaló is egy olyan ember tollából, aki élete nagyobb részében a General Motors alkalmazottja volt).” (129.) Első olvasásra nehéz eldönteni, annak örülünk-e, hogy egyfajta „10 perces hírnév” analógiára Cook egyáltalán szerepel a kötetben, vagy értetlenkedjünk a számunkra melléfogásnak tűnő besoroláson, esetleg háborodjunk fel a lekezelőnek ható zárójeles megjegyzésen, amelyben még egy tárgyi tévedés is szerepel (tudniillik Vészmadár, a regény narrátora és nézőpontkarakter a sereg tisztjeivel egyen-

rangúként kezelt katonarvos és krónikás, így ő nem a „grunt” – gyalogos katonák kasztjához tartozik).

Térjünk vissza az alműfaj kérdéséhez. A kemény legények a vérzivatarban-szerű történet talán nem elégséges a kard és boszorkányság alműfajba történő besoroláshoz. Cook említését megelőzően Mendlesohn és James a szubzsáner azon kettős természetű mozgásáról értekeznek, mely szerint a kard és boszorkányság – a többi fantasy alműfajjal összehasonlítva – a ’70-es évek végére mindenképpen elhalványult, ugyanakkor kifinomultabb és értelmesebb lett, s a kritikus viszonyulás ellenére jócskán táplálkozott önnön múltjából. A példaként felsorolt alkotások valóban a kard és boszorkányság leglátványosabb, legmeghatározóbb jegyeit viselik magukon, pl. Pat Mills kelta mítoszokra épülő Sláine-történetei egy rettenthetetlen barbár harcos útját meséli el Tir-Nan-Og meghódításáig; vagy az afro-amerikai Charles R. Saunders *Imaro* című könyvének alapötlete egy fekete Tarzan gyarmatosítás előtti, mágikus Afrikában játszódó kalandjainak megírása volt (amely egyben az eredeti Tarzan-könyvek gyarmatosító struktúrájának leplezetlen kritikáját is nyújtja). Innen nézve Cook zsoldosainak története csak annyiban kard és boszorkányság-szerű sztori, amennyiben bármely más, kardot lóbáló, izmos férfiakat szerepeltető és véres küzdelmeket elregelő fantasy történet is az.

A Fekete Sereg egy független zsoldoskompanyia, keménykötésű férfiakból (kiégett harcosokból, cinikus szerencsevadászokból és szökevény bűnözőkből) álló elitalakulat, amely mindig azért verekszik, aki megfizeti. Amorálisnak is tűnhetne ez a gondolkodás, pedig éppen ellenkezőleg: nagyfokú professzionalizmusra és öndisziplínára vall, ha a hivatásos harcosok nem tágítanak szerződésbe foglalt adott szavuktól, függetlenül attól, ki a megbízójuk. Nem az ő tisztük eldönteni, becsületes ügyet képviselnek-e; nekik harcolniuk kell, ki kell tartaniuk akár a keserű végig is. („Pénzért verekszünk, meg valami nehezen körülírható büszkeségből. Politikával, erkölccsel, morálfilozófiával nem foglalkozunk.” [102.]) Ez az ő belső becsületkódexük. És ettől nem állnak el, még akkor sem,

amikor kiderül számukra, hogy legújabb megállapodásuk tulajdonképpen világuk legszebb és egyben leggonoszabb Sötét Úrnőjének szolgálatára kötelezi őket. (Az egyetlen, halovány, romantikusnak tűnő szál is a sereg krónikásának az Úrnőhöz fűződő platói vonzalmához, és az ebből ihletet merítő „költészetéhez” kapcsolódik.)

A Fekete Sereg a khatovari Szabad Kompániák utolsó megmaradt csapata. Térben és időben is mérföldek ezreire és esztendőik százaira visszanyúló történelmének és hagyományainak írásos lenyomatát azok az Évkönyvek jelentik, melyeket a sereg krónikásai vezettek. A történet jelenében Vészmadár, a katonaoorvos vállát nyomja e megtisztelő teher; ő a narrátor és nagyobbreszt az a nézőpontkarakter is, aki révén tudomást szerzünk bizonyos eseményekről, s aki a harcosok halhatatlanságát egyedülként biztosító írott szó birtokában hasonló „varázserővel” bír, mint Fél szemű, Manó vagy Néma, a társaság vajakosai. (Legnagyobb fenyegetése a „kiírlak az Évkönyvekből, oda az esélyed a halhatatlanságra”). Azért a Sötét Úrnőért verekszenek, aki az elmúlt korok legnagyobb és legkegyetlenebb varázslójának, a Dominátornak volt a hitvese; sötét birodalmukat vérrel és vassal, illetve azoknak a Fogadott Tízeknek a varázserejével tartották össze, akik valaha félisteni hatalmú mágusfejedelmek voltak, amíg a Dominátor le nem győzte s a szolgálatába nem kényszerítette őket. A Fehér Rózsa, a szűz tábornokasszony megdöntötte a Domíniumot, szörnyűséges urait és csatlósait azonban nem volt ereje elpusztítani, így azoknak az eleven eltemettetés jutott osztályrészül egy bűbajos pecsétekkel lezárt sírboltban.

Négyszáz évvel később azonban egy botor mágus feltámasztotta az Úrnőt, aki most a Viharvidék Bűbájtornyából irányítva élőholt mágusfejedelmek világalomra tör, sorra leigázva az emberlakta országokat. Rémuralma ellen azonban mindenütt lázadás tör ki, s a felkelők saját varázslóik, a Tízennyolcak Körének vezetésével szövetségbe tömörülnek ellene. Ebbe a háborúba keverednek zsoldosaink, s voksukat – habár nem tudatosan, inkább utólag szembesülve az igazsággal – a sötét oldal mellett teszik le,

hogy aztán az utolsó nagy csata után, a negyedmillió emberélelet követelő vérontást követően Vészmadár belássa, a jó és a rossz relatív fogalmak, hiszen a jó ügyért harcoló lázadó hadsereget tulajdonképpen azok vezették ide a Tizennyolcak közül, akik a szintén erre a világra ébredező Dominátor befolyása alatt állnak. Az Úrnő ezt a következőképpen foglalta össze:

Én nem a Fehér Rózsával háborúzom, krónikás – bár ha győzök, vége lesz ennek az ostobaságnak is. Az igazi ellenségem a vén igazó, a Dominátor. És ha veszítek, velem vész az egész világ. [...] A gonosz viszonylagos fogalom, krónikás. [...] Mindig attól függ, hogy éppen hol áll, merre néz az ember. Ahol most ti álltok, az eskütök miatt, az szemben van a Dominátorral. Számotokra ő jelenti a gonoszt. [...] Ha elbukok, a férjem győz. Nem a lázadók, nem a Fehér Rózsa, hanem a Dominátor, az a förtelmes szörnyeteg, aki békétlenül forgolódik a sírjában (264–265.).

Meglehetősen váratlan fordulat, hogy a jókról a végén kiderül: a rosszknál még egy fokkal rosszabbak, ha lehet. Legalábbis a csúcsvezetés, mert a gyalogok nem is sejtették, mennyire megvezették őket saját hataloméhes varázslóik. S a legendák is felmondták a szolgálatot. Azok szerint ugyanis a Sötét Birodalom vesztét, így az Úrnő második bukását egy üstökös érkezése jelzi majd, s bár a jelenség végig az égbolton függött, nem váltotta be a hozzá fűzött (lázadói) reményeket, hiszen az Úrnő megnyerte a csatát. (Olyannyira, hogy a nagy mézszárlásban még saját soraiban is rendet tudott vágni, s a hűtlenné lett Fogadottakat egytől egyig megölette.) A lázadó próféták legveszedelmesebb jövendölése azonban az „ártatlan kisdedről” szólt, akiben a Fehér Rózsa reinkarnálódását hitték, felkutatásától pedig a háború megnyerését várták. A gyermek azonban nem került elő, az a szegény leánygyermek pedig, akit a vérzivatarba küldtek az elveikért harcoló tízezrek megnyugtatóására, el is pusztult, hiszen csak egy ál-Fehér Rózsa volt. A lázadók tehát nem találták meg „szent porontyukat”. Vagy mégis? A végső csata után Holló, a Fekete Sereg egyik frissen verbuvált zsoldos testvére,

a Kapitány tudtával és hallgatólagos beleegyezésével csendesen el-
lépett a számos kalandjuk során egy alkalommal megmentett néma
kislánnyal, Kedvessel. Vajon ő lenne a Fehér Rózsa? Vajon az Úrnő
csak a csatát nyerte meg, a háború végső kimenetele még másként
is alakulhat? Mindezekre azonban az első kötetből már nem kapjuk
meg a választ.

Ezt a rövid ismertetőt olvasva bizonyára feltűnik néhány rop-
pantul ismerős elem: Sötét Birodalom, gonosz úr illetve úrnő, el-
lenük harcoló lázadók, leigázott emberlakta vidékek, élőholt
mágusfejedelmek, a jó és a rossz örök küzdelme, az egész világ sor-
sát befolyásoló végső csata, legendák, próféciaák stb. Mind-mind
olyan klisék, amelyek tolkieni fantasy ismertetőjegyeiként funkcion-
álnak. Itt azonban mintha nem a „megszokott módon” működ-
nének, mintha a fent említett, kiismerhetőnek elgondolt szöveg-
szervező elemek oly módon mozdítanak ki az értelemadás aktusát,
amellyel egy ismeretlen ismerőst hoznak létre. Hiszen ismerni vél-
jük a Sötét Birodalmat, vagy akár az emberlakta tartományokat is
(Mordorra, Gondorra és Rohanra is jól emlékezünk), pedig valójá-
ban csak egy (szándékosan?) vázlatosan megalkotott másodlagos
világ bontakozik ki előttünk a Cook-regény lapjain, amely messze
alulmúlja Középfölde aprólékos leírását, annak gazdag, önmagából
nyíló és önmagára visszautaló, a történetyszálak és nézőpontok meg-
sokszorozásából adódó önépítő és önfenntartó létmódját. (A ma-
gyar fordítás még egy elnagyolt térképet sem tartalmaz.) Ismerni
véljük a jók és rosszak szembenállását, amely egy mindent eldöntő
nagy csatában kulminálódik, és sejteni véljük e küzdelem kimene-
telét is (Szauron egész Középföldre rátelepedő árnyéka, a Har-
madkorban folytatott nyílt Gyűrűháború és a Pelennor mezei csata
szintén elevenen él az emlékezetünkben), pedig valójában a jók ve-
zérei árulók, a Sötét Úrnő a Dominátorhoz képest (talán) a kisebbik
rossz, a nagy összecsapás az Úrnő nagytakarításának egyik eszköze
csupán, a sötét oldal elitcsapataként aposztrofált Fekete Sereg pedig
egymásért meghalni kész zsoldosok testvérisége.

Rendeltetésszerűen működő, tehát legalább egy helyes olvasattal rendelkező, és a teremtett világ szuverenitását biztosító jóslatok és próféciák is gazdagítják az általunk ismert fantasy (szöveg)világokat, míg a Cook-regény leginkább nem működő, illetve megtévesztő próféciákról és jelekről, azok értelmezhetőségének viszonylagosításáról, félreolvasásuk következményeiről ad számot. „Égi intés és baljós előjel akadt elég, mondja Félszemű. Csak magunkat hibáztathatjuk, hogy nem ismertük fel őket. [...] Kőeső hullott. Szobrok véreztek. [...] A Bástya körül kilenc nap és kilenc éjjel tíz fekete keselyű körözött. [...] De ilyesmi minden évben megeshet. És a bolondok utólag bármiből előjelet tudnak faragni.” (7.) Talán nem véletlen, hogy a történet felütése épp egy ilyen megjegyzés, hogy egy ilyen kiemelt helyen így kezd Vészmadár a narrációt. Ez az attitűd a későbbiekben is tetten érhető, például Holló és Vészmadár párbeszédében, amikor a keleti égbolton feltűnő üstököszt fürkészik. „[Holló:] Nem vagyok odáig a jövődölésekért, Vészmadár. Nagyon babonaizuk van. De ez [a Sötét Úrnő Bűbájtornya felé mutató üstökös] idegesít. [Vészmadár:] Egész életedben ilyen hülyeségeket pofáztak körülöttem. Az lenne meglepő, ha *nem* volnál megzizzenve tőle.” (195.)

Elemzésünk szempontjából (is) rendkívül fontos a sereg orvosának és egyben krónikásának, a történet narrátorának reakciója. Ez ugyanis egy további fontos különbségre irányíthatja a figyelmet. Jelese arra, hogy a high fantasy világokkal ellentétben, *A Fekete Seregben* a dolgok, jelenségek értelmezése, illetve a múlthoz való hozzáférés nem olyan egyértelmű, sőt problémaként tematizálódik. A regény ugyanis nagyjából egy nézőpontú elbeszélést alkalmaz, tehát csak az tudható, ami egyrészt Vészmadár számára hozzáférhető (ezt pedig saját személyén kívül a sereg tulajdonát képező és emlékezetét továbbörökítő, azonban meglehetősen szubjektív, és sajnos gyakorta hiányos annáleszek gyűjteménye jelenti), másrészt, amit krónikásunk megosztani szándékozik velünk.

Ti, akik utánam jöttök, és tovább firkáljátok ezeket az Évkönyveket, tisztában vagytok velem, hogy sehol sem írom le a teljes igazsá-

got a Fekete Seregről. Visszariadok tőle, hogy papírra vessem, mi-csoda mocskos gazemberekkel élek együtt, ámbár ha úgy hozza a sors, habozás nélkül meghalnék értük, mint ahogy ők is értem. [...] Holló mindig röhög, amikor a feljegyzéseimet olvassa. »Mézes cukorkának« csúfolja őket, s azzal fenyegetőzik, hogy egyszer elszedi tőlem az Évkönyveket, és úgy írja meg az eseményeket, ahogyan ő látta őket. (136.)

Míndezek az eljárások nem a high fantasyből ismerni vélt másodlagos világok koherens világképének és kulturális rendjének megerősítésében, s ezáltal az identitás megszilárdításában érdekeltek, hanem – elsősorban a megbízhatatlan narrátor és a lyukacsos történelem miatt – a szereplők és egyben az olvasók elbizonytalanítását, a hitelesség megkérdőjelezését eredményezik, a metanarratíva helyett a töredékességet hozva játékba.

Stemler Miklós *Világok teremtése és eltörlése: a dark fantasy találkozása a poszttolkien fantasyvel* című, a Prae 2011/1-es számában megjelent tanulmánya szerint Cook ciklusa a high fantasy klisék felmutatásának, majd módszeres lebontásának a paradigmaticus példája. Ennél is érdekesebbnek tartja azt, ahogy a szöveg az általa megalkotott világot, a történelmet és a történelemből nyerhető identitást kezeli. Mindezt pedig egy jellegzetes antihőstípus megalakításával, amely köszönőviszonyban sincs Frodó, Aragorn vagy akár Tier Nan Gorduin karakterével. Ezen felül „talán Cook az első fantasy szerző – írja Stemler –, aki szakít a háború le- és megírásának Tolkien óta domináns mitikus-romantikus megközelítéssel, és kifejezetten brutális, egyben deheroizált és aluretörizált módon közelíti meg a kérdést”. Az ütközetek valóban életszerűek, ami részben a durvaság és a brutalitás plasztikus leírásának tudható be; hitelességükön azonban sokat lendít az a tény is, hogy senki sincs biztonságban, tehát nem csak az arctalan tömegek pusztulnak nagy számban, de elesnek az ismertebb, kedvelt szereplők is (pl. Tom-Tom, a sereg egyik vajákosa az 1. kötet 36. oldalát sem éli meg, holott az addig kibontakozó történet egyik központi figurá-

jának mutatkozik), s ez a tendencia csak erősödik a ciklus történeti idejének előrehaladtával (pl. az első ciklus 3. kötetére a sereg szét-hullik, csak maroknyian tudtak elmenekülni a Sötét Úrnő haragja elől, ezen felül a szereplők – a fantasy műfajára annyira nem jellemző módon – elfáradtak, megöregedtek).

A szereplők nem hősök, ennek megfelelően nem is hősködnék. Számukra a legveszedelmesebb bevetés is csak egy következő melő, amit le kell tudni, és ép bőrrel meg kell úszni, ha lehet, hogy a következő állomáshelyen, táborban vagy erődítmény falai között a kártyapartik végtelenített sora és egymás cukkolása tovább folytatódhasson. *A Gyűrűk Ura*-szerű szövegeken szocializálódott olvasó számára az alulretorizáltság is szinte tapintható, és itt nem pusztán arról van szó, hogy akár egy felületes összeírás alapján is kimutatható: az első könyvben a „szar” valamilyen kifejezésbe komponált variánsából, illetve a katonaélettel és egyéb macsós(nak tartott) foglalatosságokkal összefüggésbe hozott trágárságokból majdnem minden oldalra jut egypár. Már maga a hangütés is szokatlan: királyok, nemes urak és udvari varázslók nézőpontja helyett a frontvonal gyalogjainak perspektívájából bontakozik ki a háború iszonyata és diadala. S amint az sejthető, egy hivatásos katona, illetve egy zsoldoshadsereg retorikája nem a tolkien-i szofisztikusság nívóján mozog majd. (Cook ráadásul fejlődőképes, legalábbis prózája egyfajta átalakuláson megy keresztül a ciklus során, sőt a második kötet a narratív technikák terén is előrelépést mutat az elbeszélői szólam megosztásában. Vészmadár mellett megjelenik Shed, a gyáva, de gyilkolni is képes, a hazudozó, viszont könnyen átverhető fogadós, aki ezeknek a kevésbé rokonszenves, gyakran ellentmondásos jellemvonásoknak a vegyítéséből válik a történetek egyik legérdekeesebb és legösszetettebb karakterévé).

Konklúzióképpen elmondható: annak ellenére, hogy a 2007-ben megjelent *Chronicles of The Black Company* című gyűjteményes kiadás hátlapján olvasható Steven Erikson-blurbbel nem is érthetünk teljesen egyet (mely szerint Cook egyes-egyedül megváltoztatta a fantasy arculatát, illetve hogy Cookot olvasni olyan, mintha

vietnami háborús fikciót olvasnánk peyote-tot [magas alkaloidtartalma miatt hallucinogén hatású kaktuszféle] fogyasztva), Glen Cook azok közé az innovatív hajlamú fantasy szerzők közé tartozik, akik – vegyítve az epikus, expanzív és hősiés fantasy elemeket egy kis gyakorlatiassággal, modernitással és némi rejtéllyel, majd az egészet megfejelve egy jó adag sötét realizmussal – széttörték a hagyományos fantasy öntőmintáját.

Popkultúra és paranoia

A paranoid stílus rendkívüli népszerűsége töretlen. A fiktív összeesküvésektől való félelem átítatja a kultúra sok-sok területét. (Nem rég a médiában lábra kapott a hír, miszerint „Lady Gaga az illuminátusok bábja”, s ők irányítják a zeneipart is. Nem semmi...) E viszonylag friss jelenség az üldözési mánia azon formája, amely gyanakvással szemléli a valóságot és a történelmet, és konspirációval tölt ki minden olyan helyet, melyet nem képes megérteni. Bár 700 éve senki sem látott templomos lovagot, az összeesküvéselmélet-gyártók mégis képesek voltak bevinni a köztudatba, hogy bizonyos történelmi eseményekért a templomosok (vagy más titkos társaságok) a felelősek.¹ „Az összeesküvés-elméletek annyira az emberek agyára tudnak menni – írja nagyon helyesen Daniel Pipes *Összeesküvések. A paranoia évezredek története* című alapvető könyvében –, hogy életszéléletté válnak. Ez az összeesküvés-alapú gondolkodás, a paranoid stílus vagy a titokzatos hatalom-mentalitás. Az összeesküvés-alapú gondolkodás abban hasonlít más izmusokra, hogy olyan szemléletet alakít ki, amely aztán minden tekintetben meghatározóvá válik.”² Még szép, hogy a populáris művek alkotói kihasználják ezt a fogékonyságot az *Assassin's Creed*től kezdve *A Da Vinci-kódon* és a *Farkasok szövetségén* át az *X-aktákig*. Vegyük például a következő, találmra kiválasztott tipikus történetet.

1 Szinte minden titkos társaság a templomosoktól eredeztethető, bár azoknak nem voltak titkos tanai. Az ellenük felhozott vádak indították el a legenda-képződést, Jacques de Molay 1314-ben bekövetkezett máglyahalála után. Az összeesküvés-mítoszba bekerült a szabadkőművesek és az Illuminátusok társasága, illetve az összeesküvés alapú antiszemitizmus is.

2 Daniel PIPES, *Összeesküvések. A paranoia évezredek története*, ford. Szécsi Noémi, Agave Könyvek, Budapest, 2007, 41.

„Jacop, a Róka egy este meglátogatja a kölni érsek tiltott almafáit, az újonnan épülő dóm, a »szent mű« tőszomszédságában. Szemtanúja lesz, amint Gerhard Morartot, a zseniális építőmestert egy sötét árny letaszítja az állványokról. Szerencsétlenségére a gyilkos észreveszi őt, és megkezdődik az élet-halál hajsza Köln város zezugos utcáin. Akinek csak beszél róla, rövidesen meghal. Szorult helyzetében a borissza dékán és kicsiny rokonsága siet a segítségére. A hajsza lélegztvételyi szüneteiben egyre világosabban rajzolódik ki, hogy a menekülők egy példátlan összeesküvés áldozatai – a szálak pedig a legmagasabb politikai körökhöz vezetnek. Hány ártatlan életet követel még a titok, és ki állíthatja le a gyilkos árnyat, amely a jelek szerint egyenesen a pokolból jött?”³

Ebben a fülszövegben, melyhez hasonlót ezerszámra lehetne idézni, szerepel egy-két olyan szó, amely kulcsfontosságú az összeesküvés-gyártók számára. Az egyik ilyen a „titok”. Abból indulnak ki ugyanis, hogy a legtöbb dolog mélyén valamilyen titok lappang (nyilván nem a kvantumrejtélyre gondolnak),⁴ melynek őrzésére valamilyen emberi csoport rendeltetett, s melynek létezéséért akár éppen az érintett társaság felelős. Szerintük így működik a világ. Mindez regények és filmek narratív sémájaként remekül alkalmazható. Az Olivier Delcroix által szerkesztett *Összeesküvések könyve* például a következő témákat kínálja (a teljesség igénye nélkül): Marilyn Monroe, John F. Kennedy, I. János Pál pápa, Diana hercegné, Elvis Presley titokzatos halála újabb változatokban; a *Csillagok háborúja* mint kínai összeesküvés, az 1968-as diáklázadásokat kirobantó sötét mesterkedések; a Holdra szállás mint blöff és ehhez hasonlók.

3 Frank SCHÄTZING, *Az ördög temploma*, ford. Losonc Csaba, Athenaeum 2000 Kiadó, Budapest, 2007, fülszöveg.

4 „Ez a kvantumrejtély: ha megzavarjuk egy kvantumrendszer egyik részét, az megzavarja azt az eredményt, amit a rendszer egy másik részén megfigyelhetünk, még akkor is, ha a rendszert rendkívüli mértékben megnöveltük.” Timothy FERRIS, *A világmindenség. Mai kozmológiai elméletek*, ford. Márkus János, Typotex Kiadó, Budapest, 2011, 293.

Ezek igen szórakoztató és jól megírt történetek, de az előfeltevésekkel már baj van. A titkok és rejtélyek száma ugyanis már csak azért is jóval kevesebb, mint ahogy a paranoid gondolkodók állítják, mert a tudomány ezek jó részét már megcáfolta, csak persze az összeesküvéselemélet-gyártók és -forgalmazók nem tudnak róla.⁵ Másrészt világos, hogy összeesküvések – pozitív és negatív értelemben egyaránt – mindig is voltak (jó példa erre a *Valkűr* című film, amely a hiperparanoid Hitler elleni Stauffenberg-féle merényletről szól) és mindig is lesznek, amiről azonban itt szó van, az a *nem létező* összeesküvésektől való félelem, melynek egyik ismérve, hogy a feltételezett teória bármely változatában való feltétlen hit megkönnyíti a fóbiák közötti átjárhatóságot. Oliver Stone például azt állította, hogy a *JFK – A nyitott dosszié* című filmje „a Kennedy-gyilkosság körüli összeesküvések ellen-mítosza”, holott maga is az egyik összeesküvés-elméletet támogatja. Ennyit a tisztán látásról.

A szóban forgó mintázat szempontjából a popkultúra rendkívül érdekes képet mutat, mivel szoros kapcsolatot tart fenn az áltudományokkal és az összeesküvés-elméletekkel, de ugyanakkor a tudománnyal is. Ezért bármire hozható ellenpélda. Az említett Stone-film szerint a kormány legmagasabb szintjein összeesküvés zajlott, amiben benne volt a CIA, az FBI, a titkosrendőrség, a katonai ipar fejesei, a maffia és Kennedy alelnöke, Lyndon B. Johnson, ezért a gyilkosság az említettek érdekeit szolgálta. Ellenben Stephen King *11/22/63* című remekművében többször is rámutat arra, hogy az emberek egyszerűen képtelenek elfogadni, hogy egy jelentéktelen és átlagos figura hozzáfér a legfontosabb férfihez, az Amerikai Egyesült Államok elnökéhez, s ez vezet aztán kuszábbnál kuszább összeesküvés-elméletekhez. Mondanom sem kell, hogy a történelmi dokumentumok Stephen King verzióját támasztják alá. Ahogy a mester precízen megfogalmazza a könyv utószavában:

5 A titok általánosabb kontextusához vö. BENYOVSZKY Krisztián, *Kriptománia. Titok és elbeszélés*, Kalligram, Pozsony, 2008, 15–21.

„A regény elején Al, Jake Apping barátja kilencvenöt százalékosra becsüli annak valószínűségét, hogy Oswald volt a magányos gyilkos. Azok után, hogy a témának szentelt és általam elolvasott könyvek és újságcikkek rakása majdnem olyan magas volt, mint én magam, a valószínűséget kilencvennyolc, sőt talán kilencvenkilenc százalékosra becsülném. A beszámolók ugyanis, még azok is, amelyeket az összeesküvés-elmélet hívei írtak, ugyanazt az egyszerű amerikai történetet mondják el. Volt egy, a dicsőségvágyba beleesődött, veszélyes kis fickó, aki épp a legjobb helyen volt ahhoz, hogy világhírré tegyen szert. Kevés esély volt rá, hogy minden úgy történjen, ahogy történt? Hát persze. Ugyanilyen kevés az esély a lottófőnyereményre, mégis mindennap hazaviszi valaki.”⁶

Kingnek tökéletesen igaza van, még akkor is, ha véleményével a kisebbséget képviseli. A *11/22/63* mindemellett azért is nagyon szimpatikus mű, mert nem azzal éri el a csúcshatást, hogy ostobaságokat terjeszt a fikció égíse alatt. Hogy mivel éri el a regény, az természetesen nem titok, de nem is tartozik a tárgyunkhoz, ezért most nem mondom el. Mindenesetre, ha lehetséges volna az időutazás a múltba, könnyű lenne kideríteni, hogy az a bizonyos egy százaléknyi óvatosság szükséges-e. Az összeesküvés-elméletekről tapasztalati úton is bebizonyosodna, hogy légből kapottak, s ennek köszönhetően csökkenne végre a paranoid stílus hatóereje. Ám, sajnos, az időutazás a múltba megvalósíthatatlan,⁷ ezért a paranoia újabb és újabb területeket hódít meg. Ezért ma úgy tűnik, egy összeesküvés-elméletmentes világ legalább annyira illúzió, mint amennyire képtelenség az, amit maguk ezek az elméletek reflektálatlanul összehordanak...

6 Stephen KING, *Utószó = Uő.*, *11/22/63*, ford. Szántó Judit, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2012, második kötet, 357.

7 Vö. Michio KAKU, *A lehetetlen fizikája*, ford. Both Előd, Akkord Kiadó, Budapest, 2010, 271–285.

HODOSSY GYULA

Tehetetlenül, mint amikor a vonat

„...mint ahogy a vonat sem áll meg.”

A vállamra hullott vérvörös falevél
kemény télről regél.
Alig múlt a nyár, s máris
mezei pocokként félsz.
Behúzódsz önmagadba,
rátalálsz a biztos pontra,
nem a lágy részekben, kiszolgáltatva,
de a gerincre, rásimulva.

Egyre több a falevél,
egyre több a félsz,
a kérdés, a fájdalmas nyelés.
Inkább együtt hullnál,
a falevéllal, himbálódzva,
alá,
a felhő alá, a föld alá,
a szenvedély, a kéj alá,
a számonkérésen innen,
a szerelmen túl,
a mardosó lelkiismeret elől.

Akaratlanul is, a megmenekülés ösztönös
kényszere irányítja döntéseid.
Gúzsba kötve, kiszolgáltatva várod
a naplementét, s hullsz alá,
az Istentől kiszabott,
rendezetlen rengeteg

A zöld kabát

Két nagy nyárfa állt a templom előtt, a jobb oldalon. Amikor ministrálni kezdtem, csak a kórusablak aljáig értek. A plébános azt mondta, nézzétek, milyen gyönyörűek ezek a fák, és figyeljétek csak, hogyan védik a templomot. A szélről, a hidegtől védik. Nyáron pedig árnyékot adnak, így a tűző nap nem melegíti át a falakat, és bent a templomban mindig jó hűvös van.

Néztük a fákat. Majdnem egyforma magasak voltak. Mikor ezt a plébános mondta, úgy sütött a nap, hogy egész átvilágította a nyárfák leveleit. Szép világoszöldek voltak a levelek. Aztán bementünk a templomba, és nekem úgy tűnt, bent hűvösebb van, mint máskor. Legalábbis a bejáratnál, ahol a szenteltvíztartók vannak. Amikor tél lett, a bejáratnál részben mindig melegebb volt, mint belül. Pedig ott nyílt az ajtó is. Mire leesett a hó, a két nyárfa már eltakarta a kórusablakot. Találgattuk, hány métereseek lehetnek. A Dáni azt mondta, tizenöt, az Alex meg azt, hogy a fenét, ezek legalább húsz méter magasak, én meg azt mondtam, hogy harminc. Erre a Dáni röhögött, hogy te hülye vagy, te hallgass, az Alex meg rögtön kivédte, hogy hülye hát, tiszta hülye, tudjuk, hogy inklúziás. A Dáni erre még jobban röhögött, és azt kiabálta, hogy inklúziós, te számár, tudod te egyáltalán, mi az, hogy inklúziós? Erre az Alex is röhögött, és azt mondta, tudom hát, az olyan mafla, mint a Maxi, aki még olvasni se tud. Én erre rögtön nekik ugrottam, hátba vágtam az Alexet, hogy összegörnyedt, a Dáni meg rögtön szaladt árulkodni a plébánosnak, hogy a Maxi verekszik, nem is akárhol, hanem a templom előtt, ahol látja az isten. A plébános épp jött ki a templomból, és hallottam, hogy azt mondja a Dáninak, hogy az isten mindenkit mindenhol lát. Odajött, megölelgette az Alexet, aki már bőgött, csak hogy lássa a plébános, mennyire hátba vágtam,

beküldte a hittanterembe vizet inni, engem meg kézen fogott és bementünk a parókiára. Ott el kellett mondanom, hogy miért vágtam hátba az Alexet. És közben kiderült, hogy abban mégis igazam volt, hogy a fák harminc méter magasak, mert a templom harminchárom méter magas, és a fák hegyétől még csak egy kis rész látszik a toronyból, meg a kereszt, ami még két méter. Ezt én mind összeadtam meg ki is vontam a harmincháromból a hármat, és a végén megkérdeztem a plébánost, hogy ha így tudok számolni, akkor hülye vagyok-e. A plébános meg azt mondta, hogy nem vagyok hülye, ebben biztos lehetek.

Én akkor megígértem neki, hogy nem verekszem többé. A templomban és a templomudvarban eddig se verekedtem, de a Dáni azért megkapta a magáét másnap, hazafelé, az árulkodásért. Meg a csúfolódásért. Ahhoz már a plébánosnak semmi köze. Mert abban azért vele sem tudtam egyetérteni sose, amikor azt mondta, hogy ha valaki pofonvág, tartsam oda a másik arcomat is. Szerintem ha én odatartom, akkor tartsa oda a Dáni is meg az Alex is, mert azt is a plébánostól tudom, hogy mindenki egyforma, még akkor is, ha nem hasonlítunk egymásra. Ezt a Jézuska írta bele a Bibliába, ő pedig ember is volt meg isten is, és föl tudott szállni az égbe repülő nélkül. Ugyanez derült ki az egyformaságról akkor is, amikor másodikban a hittanórán megkérdezte a plébános, hogy ki szeretne ministrálni. Majdnem a fél osztály felnyújtotta a kezét, és a plébános mindnek megengedte, még nekem is. Az Alex persze mindjárt jártatta a száját, hogy ugyan, plébános úr, a Maxi? Az úgyse tud ministrálni, nem tud az semmit, tavaly majdnem megbukott. A plébános meg azt mondta, hogy nem szabad ilyeneket mondani, mert mindenki egyforma az isten előtt, és mindenki tud valamit, a Maxi például majd megtanul ministrálni. Akkor az Alex elhallgatott. Én is hallgattam, és olyan furcsa volt, hogy amikor ezt a plébános mondta, előtött engem valami melegség, mintha egy jó meleg kabátot terítettek volna rám. Aztán már azt se bántam, hogy mikor végetért az óra, és a plébános kiment, az Alex rögtön elkezdte: Ma-xi-mi-li-án, Ma-xi-mi-li-án, az e-sze egy de-ka tán! Meg a másikat:

Mi-li-mé-ter, mi-li-án, ez a Ma-xi di-li ám! Hiába mondta, én még mindig éreztem azt a jó meleget, ami körbefogott, hát inkább kiementem az udvarra szaladgálni egyet, el is felejtettem nyakonvágni az Alexot.

És valóban gyorsan belejöttem a ministrálásba, meg is dicsért a plébános, hogy milyen ügyesen tudom lóbálni a füstölőt, és mindig csöndben vagyok, amíg a mise tart. Nekem meg soha eszembe se jutott beszélgetni a másik ministránssal, míg álltam az oltár előtt, nem is ásítóztam soha mise közben, mint a Dáni. Az olyan szép, mikor mindenki énekel a templomban, és a legjobb az egészben, mikor a plébános megissza a bort, utána meg elmosogat és el is törli az edényeket. Én még soha nem láttam férfit mosogatni. Se törölgetni. Nálunk otthon mindig a mamám mosogat.

A plébános sokszor kivédett engem, ha az Alexék izélgettek, és olyankor mindig olyan volt, mintha rám terítette volna azt a jó meleg kabátot. Amikor a két nyárfáról mesélt nekünk, hogy azok hogyan védik a templomot, nekem az a kabát jutott eszembe. Mintha a két nyárfa borított volna kabátot a templomra, hogy az ne fázzon télen, vagy hogy nyáron hűvöst tartson neki a kabát. Egy éjjel álmodtam is, hogy esik a hó, a templom meg egy hatalmas, zöld kabátba volt felöltöztetve. Rajtam is ugyanolyan színű zöld kabát volt, könnyű és puha, leért egész a bokáimig, én meg mentem a templom körül a hóesésben. Odaértem a sekrestyés felőli részhez, és láttam, hogy ott gombolódik a kabát, egészen a kereszt alatt volt a gallérja. Megkerültem a templomot a másik oldalon, és amikor odaértem a nyárfákhoz, láttam, hogy nem is nyárfák azok, hanem a plébános. Mintha a plébános két lába lett volna a két nyárfa törzse, ő meg olyan magas volt, mint a templom. Fölnéztem, és láttam, hogy ott fent, a magasban mosogat az oltáron. Még álomban is úgy elcsodálkoztam, hogy eltátottam a szám, a hópihék behullottak, én meg csak nyeltem őket, és olyan ízük volt, mint a vaníliafagyinak. Ekkor a plébános lenézett onnan föntről, mosolygott, és én tudtam, hogy nem fogja mondani, hogy nem szabad enni a havat. Nem is mondta, hanem lenyújtotta a kezét. Hosszú-hosszú

karja volt, és a tenyere mindig nagyobb lett, ahogy ereszkedett lefelé. Mire leért, akkora volt, hogy én kényelmesen beleülhettem. Bele is ültem a tenyerébe, ő meg behajlította az ujjait, úgyhogy hátradőltem a tenyerében, mint egy fotelban, és éreztem, ahogy emelkedek. Alig vártam, hogy fölérjek hozzá, de nem értem fel, mert becsörgött az óra, és felébredtem.

Gondoltam, hogy majd a következő hittanóra után elmesélem neki, mit álmodtam, de nem meséltem el. A következő hittanóra végén, alighogy elimádkoztuk a hiszekegyet, a plébános sietett ki a teremből, azt mondta, most nem beszélgetünk, menjen mindenki szépen haza, mert mennie kell, jöttek a mesterek. De akkor már hallatszott is valami erős zúgás a templomudvarból. Amikor kijöttünk, a kijáratnál a szakács néni állt, és azt mondta, most csak a másik kapun szabad kimenni, a nagykapun nem, nehogy ránk dőljön a fa. Alighogy ezt kimondta, egy nagy recsenés hallatszott a templom felől, és ahogy odanéztünk, láttuk, hogy dől az egyik fa, vagyis zuhan, rá egyenesen a templomkerítésre. Egy nagy robaj volt, aztán egy pillanatig csönd, majd megint felzúgott a gép, mi meg csak álltunk, mindenki meg volt ijedve. Akkor közelebb mentünk, amennyire a szakács néni engedte, és akkor az Alex már ordibált, hogy hallatszódjon a hangja a zúgástól, hogy húúúúúú, most kellene megmérni, figyeld, milyen hosszú, mondtam én, hogy megvan húsz méter!!!

Én csak akkor kezdtem érteni, hogy mi történik. A fa a földön feküdt, még zöldek voltak a levelei, az egész templomudvar zöld lett tőle e templom előtt, és láttam, ahogy a favágó fűrész óriási éle a másik fa aljában halad mindig beljebb. A fűrész ordított, és én is ordítani akartam, hogy hagyják abba, hogy ne bántsák a fát, de nem jött hang a számon, hirtelen nagyon fájni kezdtem, és nem volt levegőm. Akkor odajött a plébános hozzánk, és nagyon mérgesen zavart bennünket haza. A többiek meg is indultak, én meg nem bírtam megindulni, csak ordítani akartam, hogy miért nem szóltak, miért nem kérdeztek bennünket, szabad-e bántani a fákat, és akkor egyszerre csak megjött a hangom, és ordítottam, ordítottam, tor-

kom szakadtából, már én se tudtam, mit, csak azt tudom, hogy egyszer csak éreztem, hogy többen lefognak, és azt kiabálják, hogy nyugodjál le, nyugodjál le. És akkor megint egy hatalmas zuhanás hallatszott, gondolom, akkor dőlhetett ki a másik fa.

A plébános vízzel mosdatott, közben azt mondogatta, hogy figyelj, muszáj volt, már korhadt a törzsük, bármikor kidőlhetek volna, ne adj isten, agyonüthettek volna valakit. Én akkor már nem ordítottam, hanem olyan furcsán nyugodt voltam, nem is nyugodt, hanem valahogy minden mindegy volt. Mondtam is, hogy mindegy, de többet nem jövök ministrálni, hittanra se jövök többet.

Ahogy mentem a kapu felé, még hallottam, hogy a szakács néni kérdezgeti a többieket, hogy hát mi van ezzel a Maxival, és Alex hangját is hallottam még, hogy ugyan hagyja, szakács néni, hülye ez, tiszta hülye, de nem is csoda, hát inkláziás.

Egy kis golf

Borzolgatja a szél a kalászokat a mézszínű búzatáblán, mint hajfürtöket a föld szőke fején. Milyen volt szőkesége, kesergett szegény Juhász Gyula, de a lányok is, akiknek a hidrogén-peroxid elégette a haját, amikor szőkék akartak lenni, mint Angelika, az angyalok márkinője. Utánozó majmok, undokoskodott egy fiú, aki a barna körömlakkjukat is megkritizálta. Vécét pucoltatok, vagy direkt kakába mártották a kezeteiket? Szörnyű, az egyik elkezdí, a többi meg követi! Nekem csak a természetes kinézetű lányok tetszenek, akik nem festik magukat, és nem utánoznak semmilyen divatmajmot! A tanár elvtársnő is biztosan hallotta őt, mert az órán elmagyarázta, hogy kamaszkorban normális dolog az utánzás. Azzal, hogy másokat utánoztok, megtapasztaljátok, mi a jó nektek. Így fejlődik a személyiségetek, és általatos a világ. Persze az utánzás lehet veszélyes is, ezért jól gondoljátok meg, kit utánoztok!

A nőnek gyakran eszébe jutnak ezek a szavak, és egy francia szociológus, Gabriel Tarde, aki szerint az utánzás a társadalmi fejlődés motorja. Egy temetőben látott egy sírt, amelyen lepattogzott zománcú tepsiben sorakoztak az égő mécesek. Első látásra elég morbid, de ki tudja, talán ez volt a sírban nyugvó kedvenc tepsije, amiben finom vasárnapi süteményeit sütötte, gondolta a nő. Ám két héttel később az egész temető megtelt kiszuperált tepsikkel. Néhány hónap múlva valakik innoválták a tepsijüket: kibélelték alufóliával. Az új divat futótűzként terjedt. A temetőt elárasztották az ezüst tepsik, amiktől olyanná vált, mint egy üzemi konyha. Ráadásul napszemüveg nélkül nem lehetett benne közlekedni, mert a sok csillogó ezüstpapír egyfolytában tükörként verte vissza a fényt. Aztán megjelentek az első siltes sapkások, majd egy férfi, akinek sapka helyett kis napernyő volt a fején, Párizsban vette nigériai árusoktól...

Legutóbb akkor jutott eszébe az utánzás-elmélet, amikor egy régiófejlesztési szakember előadását hallotta. Felvázoljuk az embereknek, hogy milyen módon fejleszthetik a településüket úgy, hogy abból személyes hasznuk is legyen, mondta az illető. Amit végképp nem tanácsolunk, hogy eladják a földjüket a befektetőknek. Erre mit tapasztalunk? Hogy sorban szabadulnak meg a földjeiktől. Ha az egyik kap egy kis pénzt, akkor a többi is utánozza, és még el is dicsekszik, hogy az ő földjükön golfpálya épül! Pedig a földnek stratégiai jelentősége van! Nem mindegy, hogy kié lesz!

Könnyű a gabonának, gondolja a nő. Kibújik a földből, sütkérezik, s csak úgy mellékesen megszőkül. Nincs saját személyes útja, nem utánoz, nem fejlődik, mint az ember. Persze nem minden fejlődéshez kell utánzás, és nem minden utánzás hoz fejlődést. Az a fiú is elvett egy lányt, aki kilószámra kente magára a Dermacolt, s most is tetovált szemöldöke és aranycsillámos, feketeszélű műkörme van. De boldogok, és ez a fontos.

Már csak az a kérdés, hogy mi az utánzás. És mi a fejlődés.

Este a faluban

Este van, este van, idegtépő csönd van. Nem hallatszik a villamos csengetése, sem a nagy zöttyenés, ahogy vasbálna testével ráhajt a sínre az ablakunk alatt, ez a meghitt pozsonyi nesz, amitől a gyengébb idegzetű vendégek összerezzenek. Itt, a falusi házban csak a jégszekrény motorja erőlködik, biztosan hibás, gondolom, de egy szót sem szólok, mert én választottam, meg különben is, épp abba hagyta. Most már tényleg olyan csönd van, mintha egy hangszigetelt fülkében ülnék. Persze ha az ember jobban fülel, akkor hall ezt-azt. Ha mást nem, akkor képzelt neszeket. Pattog a vakolat. Reccsen a padló. Vinnyogó hangok az udvaron. Zakatol az idő kereke. Sejtek növekednek dübörögve, aztán döngve feldobják a talpukat. Hangoosan dobog a szív. Na, ebből elég, menjünk inkább sétálni.

De a kocsmá bezzeg hangos! Hát nem. Itt nem. Néhány ottfelajtet ember csöndben iszogatva füstöl és duruzsol. Mintha projektmegbeszélést tartanának. A házak sötétbe burkolóznak. Némelyik kapuban szoborra merevedett macska. A kutyák sem nagyon erőltetik meg magukat, bár még mindig ők a legaktívabbak. Érdekes, az ő hangjuk sem egyforma. Van kutyatenor és kutyabasszus, de a legkellemetlenebb a kutyaszoprán, szinte fáj a fülnek, amikor megszólal éles szaggatott ugatása. Mert sajtból van a hold? Nem, most épp kifli. Persze miattam lehet sajtos is.

Bicikli közeledik. Kivilágítatlan. Én is az vagyok. Két kivilágítatlan egyed találkozásából sok minden lehet. Leghamarabb ütközés. Félrehúzódok, rá egy kavicsdombra. Bokasüllyedése van? Töltsön meg egy nagyobb ládát kavicssal és naponta többször taposson! Az internetdoktor ajánlása. Egy kicsit taposom a kavicsot, cipőben, tudom, ez nem az igazi, de várom, hogy hajtson el mellettem a kerekes és visszamehessek az útra. Nem jön. Megáll. Leszáll. Valamit nézeget a biciklin. Sójajtozik. Nem. Szitkozódik. Jó, kicsit finoman fogalmaztam. Felegyenesedik. Arrafelé nézeget, ahol taposok. Megszólal. Jó estét, nincs egy csavarhúzója? Hát az nincs, mondom sajnálkozva, aztán indulok. S egész úton hazafelé azon gondolkodom, hogy micsoda jó példa lesz ez az egyik kommunikációs elmélet magyarázatához. Mert ugye, valójában azt kellett volna mondanom, hogy van csavarhúzó, mert van is, otthon, a férjem szerszámosládájában. Mégsem ezt válaszoltam, mert az adott szituációban nem ez volt a helyes válasz. Képzeljék el, kedves diákok, hogy azt mondom, van csavarhúzó, szegény ember felvidulva elindul felém, várja, hogy nyújtsam át neki a kért szerszámot, én meg azt mondom, hogy a csavarhúzó otthon van. Gondolhatná, hogy nem vagyok teljesen komplett, vagy nem értek rendesen magyarul. De úgy is értelmezhetné, hogy azt akarom, ha kell neki a csavarhúzó, jöjjön el érte. Hozzám. Este. Ugye, milyen érdekes a nyelv? Milyen érdekes az emberi kommunikáció?

Csodálatos ez a csöndes falusi este.

Muskátli és béke

Harmadik emeleti erkélyemen valaki letörte a muskátli legszebb virágát, és nyomtalanul eltűnt vele. Talán egy galambnak eszébe jutott, hogy hiába röpköd föl-alá csőrében az olajággal, nincs béke a világon. Pedig de sokan szónokolnak róla. A kihantolásra váró Jasz-szer Arafat is azt mondta egy híres beszédében, „olajfaággal jöttem közétek...” A galamb már régóta gyanakodott, hogy nem az emberekkel van baj, mert azok mind békét akarnak, hanem az olajággal. Mennyivel megfelelőbb békeeszköz egy kicsattanó piros muskátlivirág, gondolta. És ellopta, mert a galamb is tudja, hogy a cél szentesíti az eszközt.

Vagy talán E.T., a földönkívüli biológus volt? Emlékeznek? Épp ilyentájt, Halloween éjszakáján igyekezett egy biciklikosárban a csészealj felé, amivel eljöttek érte az övéi. Hazament, de talán visszavágyott, hiszen volt azért itt néhány jó ember is. S ezen az éjszakán minden megtörténhet, olvasta egy alkoholreklámban. Tényleg! Gondolata erejével észrevétlenül leszakította a virágot, majd feltűnés nélkül, úgy ahogy volt, civilben elindult a temető felé, hogy ráhelyezze atyja, a nemrég elhunyt Carlo Rambaldi Oscar-díjas látványtervező sírjára. Észre sem vette, hogy rossz helyen jár, mert Pozsonyban ugyanúgy vigyorogtak a töklámpások, és ugyanúgy mindenféle gonosz szellemnek, boszorkánynak és egyéb rossznak öltözött népek járkáltak az utcán, mint Amerikában, ahol egyszer régen földet ért. Szegény, kereste a sírt, de csak akkor jött rá, hogy nem az USA-ban van, amikor hajnalban egy halálfejes alak, akit egy villogó szarvú fehérre mázolt arcú nő támogatott, kiokádta magát az egyik sír tövében, és káromkodni kezdett szlovákul, mert a cipőjét is lehányta. E.T. fényesen dobogó szelíd szíve összeszorult. Haza, haza...

Vagy talán csak egy kósza lélek volt, aki a helyét keresi. Azt is szokták mondani, hogy békétlen lélek. Szegény. Az egyik erkélyről elcsente a felmosóvödröt és a tisztítóeszközöket, a másíkról a szá-

radó gatyákat, az enyémről a muskátlit, és ment, suhant tovább reménykedve, de hiába. Hiába gyűjtött össze mindenfélét, azt az egyet, a békét, a saját békéjét nem találta meg. Hol vagy saját béke, sóhajtja kétségbeesetten, bele az egyre vadabban támadó jéghideg szélbe. A viharban leperegnek a muskátli szíromlevelei. Pirosan kavarnak. A lélek megrendül szépségüktől, hirtelen úgy érzi, ezt kereste, de aztán a szirmokkal tovaszáll ez az érzés, s marad a bizonyosság, hogy ez sem a béke volt. Te béke, létezel egyáltalán?!!

De az is lehet, hogy én voltam. Én törtem le a muskátlim legszebb virágát, és kidobtam úgy, hogy észre sem vettem. Talán épp a békén gondolkodtam. Azon, hogy sokszor rossz helyen keressük. Keressük egyáltalán?

Kantáros monterka

Megszólal a falusi hangosbemondó... Vagy hangszóró? Hangosbeszélő? A nő rájön, hogy nem tudja, pontosan minek hívják azt, ami megszólalt. Nincs vele mindennapos tapasztalata, így arra sincs szüksége, hogy nevet adjon neki. Közben hallja, hogy „kapható gumicsizma, belépő, félcipő, posztócsizma, sportcipő, monterka és kantáros monterka”. Az utolsó szavaknál a napsugarak beragyogják a templomkert egyetlen megmaradt fáját, s a nő lelke is fénybe borul, mert érzi, otthon van, az övéi között. Mert ez a szó, hogy monterka, csakis a szlovákiai magyar tulajdona. És ez nem olyan szó, mint a preukázska, obcsánszki, horcsica és párki. Ezeket nem mindenki használja. Akiknek fontos, hogy magyarul beszéljenek, azok azt mondják, hogy bérlet, személyazonossági, mustár és virsli, bár az utóbbiról azért érzik, hogy talán nem magyar szó, de mégis magyarabb, mint a párki. Viszont a monterkát mindenki monterkának hívja.

A nő egyszer végzett egy kísérletet a szépen magyarul beszélők díszpéldányaival (bizonyára szívesen fogadnák és meg is érdemel-

nék ezt a kitüntető megnevezést, amiben a nő részéről egy szemer-nyi irónia sincs). A kísérlet abból állt, hogy olyan beszédhelyzeteket teremtett, amelyekben nem lehetett kikerülni a fenti és hasonló kifejezéseket. A kísérleti alanyok minden helyzetet simán uraltak, nem azt mondták, hogy dovolenkán voltak, hanem szabadságon, nem azt mondták, hogy burcsákat ittak, hanem murcit, nem azt mondták, hogy kirántott kaprot ettek, hanem pontyot, a virsliről és mustárról nem is beszélve. De amikor arra a helyzetre került sor, hogy monterkát vagy annak megfelelőjét kellett volna mondani... Hát az érdekes volt. Kerülgették a szót, mint a forró kását. Aztán azt mondja az egyik, elég feszélyezetten, hogy szerelő nadrág. Az meg milyen? Olyan nadrág, ami tud például villanyt szerelni vagy kicseréli az akkumulátort? Kérdezte a nő. Jaj, hát miket beszélsz, mondta a másik. Hát a monterka! És hirtelen mindenki fellélegzett, hogy nem ő, hanem valaki más mondta ki ezt a szót. A nő megkérdezte, hogy miért kellett annyit tétovázni, miért nem lehetett rögtön kimondani, mikor nyilvánvaló volt, hogy a „monterka” mindenkinek ott van a nyelve hegyén. Mert aki úgy beszél magyarul, mint a magyarországiak, az nem így mondaná, felelték. Úgy beszél vagy szebben beszél? Kérdezte a nő. A magyarországiak másképp, szebben beszélnek, mint mi, válaszolták.

A nő és egy magyarországi tudós ismerőse megállapította, hogy valóban van különbség az ottani és az itteni nyelvhasználat között. Például mi azt mondjuk „úeszbé kulcs”, ők azt mondják „pend-rájv”. Mi azt mondjuk „nótbukk”, ők azt mondják „leptop”. A monterka az (talán) munkaruha.

Lehet. De az indigókék színű kantáros vagy anélküli munkaruha akkor is monterka.

Budapesti napló 2.¹

2013

„Mindenesetre kezdjünk el beszélni,
bátba mondunk is valamit.”
(Esterházy Péter)

2013. 1. 2. (Keszegfalva)

Ideülök az asztalhoz, bekapcsolom a gépet, s az első fájlt, amit automatikusan megnyitok, az a naplóé. Még fogalmam sincs, hogy mit fogok bele írni (van-e egyáltalán mondanivalóm?), de ezzel kezdem a napot. Olyasmi ez számomra, mint másnak a reggeli torna. Agytorna és ujjgyakorlat. Esterházyul: *ujjgyak.*

Amikor ennyire sok a szakmai teendőm, nem lenne szabad belekezdeni az efféle Szabó Magda-féle könyvekbe. Nem tudom letenni, s elvon a munkától. Ráadásul állandóan csiklandozza a kíváncsiságomat, hogy ezt követően Szobotkát is olvassak (s persze, Icunak köszönhetően, Szobotkánk is van, jó vastag). Jó, jó, nyilván nem haszontalan lelki és szellemi szintentartásom szempontjából, de akkor is elvon a közvetlen munkától, no.

¹ A szerzőnek a tervek szerint ebben az esztendőben jelenik meg a Liliom Aurum gondozásában *Telt ház előtt... Egy néprajzkutató töprengései (Napló-jegyzetek: 2001–2003)* című kötete. Jelen szöveg már e gyűjtemény folytatásának tekinthető, s alapjában véve, némi keszegfalusi előjátékkal és utángyújtással egy Domus Hungarica ösztöndíj keretében, annak melléktermékeként készült, Budapesten. A Budapesti napló című jegyzetek első darabja a *Vámbéry Antológia 2009* című gyűjteményben volt olvasható.

2013. 1. 3. (Keszegfalva)

Az év első, munkahelyen eltöltött munkanapja. Semmi különleges nem várt rám, mégis izgatott voltam már az este. Éjfél tájban feküdtem le, még vagy egy órát olvastam, majd kettő tájban (amikor Icu jött aludni) felébredtem, kipihenten, mintha reggel lenne. Nem is úgy: hiszen reggelenként alig bírok elindulni. Sokkal jobban! Szóval tovább olvastam, majd három tájban, amikor ragadni kezdtek a szemeim, ismét megkíséreltem az alvást, de ahogy lekapcsoltam a villanyt, megint valami sosem látott elevenség szállt meg. Tovább olvastam tehát. Az utolsó konkrét időpont, amire még emlékszem, hogy fenn voltam, a hajnali négy óra. A rendes emberek ilyenkor már kelnek...

Ennek megfelelően egésznapos nyúzottság.

2013. 1. 4. (Keszegfalva)

Este a szlovák tévében Jakubisko filmje Báthory Erzsébetről. A szűzlányok vérében fürdőző szadista kéjenc képét alaposan átrajzolva nem is egyszerű áldozatként, de már-már hősként mutatja be a csejtei várúrnőt. Annak idején, amikor bemutatták a filmet (mikor is, talán 2008-ban vagy 2009-ben) emlékszem, a magyar sajtó fanyalogva fogadta. Nem értem, mi is volt a bajuk vele, még a történelmi neveket is tisztességesen használják a filmben: magyar keresztnevek, ovátlanított női vezetéknevek stb. ha jól emlékszem, az akkor fanyalgó magyar kritikával kapcsolatban ide is írtam valamit. Megpróbálom megkeresni.

No, meg is van. Ilyent még nem tettem, de most saját naplóm fogom a saját naplómban idézni:

2010. 1. 21. (Budapest)

Most kezdik vetíteni Jakubisko legújabb filmjét, a *Báthoryt*, amiben a rendező évszázadok után rehabilitálja a rosszhírű csejtei várúrnőt. Fogadtatása magyar részről több mint ellentmondásos. A *Nép-szabadságban* két cikkben is foglalkoznak vele: az egyik a maga esztétikai, szakmai kifogásait sorakoztatja föl (ami rendben is lenne), ám a másik csak a film forgatása körüli botrányokról, plety-

kákról értekezik hosszadalmasan. A neten is olvastam egy fanyalgó kritikát, amiben a szerző azon élcelődik, hogy nem érti miért fontos a szlovákoknak Báthory Erzsébet személye, s miért akarják a reá tapadt évszázados erkölcsi mocsoktól tisztára mosni... Az az igazság, hogy nálunk már több mint egy éve vetítették, de azt gondolva, hogy valamilyen tendenciózus magyarelles mőről van szó, nemigen törekedtem a megtekintésére. Az, hogy látom: épp fordítva, s hát magyarjaink fanyalgása is arra ösztönöz, hogy megnézzem.

Nos, akkor végül is nem néztem meg, de ami késik, nem múlik. Három évvel korábbi sejtésem viszont beigazolódtak.

2013. 1. 6. (Keszegfalva)

Vízkereszt. Istenem, hogy rohan az idő! A naptár szerint már jóformán egy hét elszaladt a Domus ösztöndíjamból. S a maradék is milyen zaklatott, széttöredezett lesz! Holnap délelőtt Somorja, majd hazafelé Szerdahelyen kell megállnom a Lilium Aurumban, délután vizsgáztatás, az idei pályázatok megbeszélése az egyetemen. S csak ekkor indulok, ha minden jól megy Budapestre, hogy legalább kedden már reggel kezdhesek az OSZK-ban. Aztán a következő hétvégére ott maradok, de szerdán este már jönnöm kell, mert Köstlin érkezik csütörtökön az Etnológiai Központba húszegynéhány bécsi egyetemistával. Péntek, szombat: vizsgáztatás, majd az azokra következő hétfőn Nyitrán doktori védés... És már szinte vége is van a hónapnak.

A nap kezdéseként (a tegnap éjszakai zárásaként is) Szabó Magda. És most keresek benne egy passzust, aminek olvastán műveltségem (igencsak szűkös!) határain gondolkodtam el. Persze sehol nem találok, nyilván éppen akkor nem volt a kezem ügyében ceruza. Nos, valami (magyar!) történelmi célzás, de lövésem nem volt, hogy mit is akart eltalálni, mire is utalt. Olvasni, olvasni, olvasni!

Rendkívül tanulságos ez a könyv: a meztlábás olvasónak ugyanúgy, ahogy egy lélekbúvárnak is (gondolom én). A szeretett férj elvesztése feletti fájdalom különféle kitörési formái: visszasírás, gyűlölet, könyörgés, beletörődés, átkozódás, a mások boldogsága feletti irigység, majd megint visszasírás. Hit és kétely keveredik ezekben a túlvilágra címzett levelekben. Miközben (úgy tűnik) őszintén kiadja legbensőbb érzéseit is, nem tud kibújni a saját bőréből (hiszen íról!), figyeli is magát. Az ilyen mondatok árulkodóak: „Talán nem is volt senki olyan gonosz, mint én képzeltem, csak boldogtalan...” Majd jóval később: „Azt hiszem, ennyire boldogtalan ember nem lehet jó.” És ez a Szobotka Tibor mentalitására vonatkozó megfigyelése is nagyon tetszik: „... de mentegtetted, mint minden ellenséget. Te voltál ateista? Hozzád képest, amilyen igaz keresztény Te voltál, én kannibál vagyok. Te még gyűlölni sem tudtál, csak szomorúan és sebzetten utálkoztál.”

Már ilyen mondatokért érdemes volt elolvasni ezt a jó hatszáz oldalas könyvet. Illetve még nem végeztem vele, úgy gondoltam, Pest előtt befejezem, de ma már ebből semmi nem lesz. A maradék 30–40 oldal holnap estére a Domus-ágyamba marad.

Sűrű havasesővel küzdve, bolyongás az újvári temetőben: Ági édesanyja és az én, egy napot élt Marika nővérem sírját kerestük Icuval. Ha nehezen is, de megtaláltuk. Istenem, a „kis Marika”! Ha élne, 59 éves lenne... Anyám még két éve is kiment Halottak napja táján a sírjához. Most az elmaradt két esztendőöt pótoltuk két mécsessel...

2013. 1. 7. (Budapest)

Gyakorlatilag átvirrasztott éjszaka. Egyszerűen, néhány perces szunnyadásokat leszámítva, nem tudtam elaludni. Mégis végigolvastam hát Szabó Magda könyvét, de érdemben majd pihentebben róla. Ahogy az már lenni szokott, a ki nem pihent éjszakát jó húzós nap követte: délelőtt Dunaszerdahelyen a Lilium Aurumban, majd

Somorja. Visszafelé ismét Szerdahely Hunčíkéknál. Délután kettőtől este hatig vizsgáztatás és keszegfalvi kitérővel immár Budapest. Mindjárt éjfél...

2013. 1. 8. (Budapest)

Mivel *a hőésés oly szépen gyászolt*, a Dózsa György tértől a Döbrenteiig (egy megállónyi útvonal) gyalog sétáltam el. Jó volt.

Mint az orvos, aki egy betegség tüneteit, lefolyását, gyógyítási lehetőségeit önmagán figyeli, dokumentálja, olyan Szabó Magda is. A szeretett férj elmúlása utáni, gyógyulni nem akaró bánat lenyomatainak újabb és újabb variánsai. Voltaképpen olyan mint egy láncmese, szinte ugyanaz ismétlődik benne, már-már unalmas is lenne, de minden egyes feljegyzésben felfedezhető valami más szempont, más konkrét tény, más stiláris megoldás. Talán ez az, ami monotonsga ellenére sem teszi unalmassá a könyvet.

De most már Szobotkát (*Megbízható úriember*) olvasom, ha nehezen is. Noha jó a stílusa, könnyen olvasható – nehezen haladok vele. Az egésznapos könyvtározások után a szemem estére már csak korlátozott mértékben vehető igénybe.

Az életmóddal és -szemlélettel, amit a főhős képvisel, korántsem tudok azonosulni, de ezek a sorai, ezek személyesen is érintenek: „Ezért nem tudtam én soha életemben pihenni: mindjárt az piszkált, hogy elmulasztok valamit. Nem munkát, valami mást, amit most éppen *nem* csinálok.” *Ezt* nyilván magáról írta Szobotka, s depressziós hajlamra vall.

2013. 1. 9. (Budapest)

A buszban ma reggel nem daru-, kócsag- vagy kakastoll volt egy

fiúcska kalapja mellé tűzve, hanem *filtoll*. Nyilván praktikus okból, de performancenak sem rossz...

Filtollas kalapom...

2013. 1. 10. (Budapest)

Buszból látom az egyik üzleten a hirdetést: *Vigkiárúsítás*.

2013. 1. 12. (Budapest)

Valami hasonló lehet, amikor a szobrász küzd a kővel vagy a kovács a vassal, hogy valamilyen formát adjon neki, nos én is így valahogy tusakodok ezzel a szakrális kisemlékanyaggal, hogy megpróbáljam áttekinthető módon formába önteni ezt az amorf masszát. Egyelőre nem dőlt el, hogy a küzdelemből ki kerül ki győztesen.

2013. 1. 13. (Budapest)

Gondoltam, ma sokáig alszom, de már (már!) kilenc előtt felpattant a szemem. Egy kicsit szobotkáztam az ágyban, közben Beethoven és Vivaldi.

Ebéd a szlovák étteremben (hova máshova menne az ember Budapesten vasárnapi ebédre, mint a szlovák étterembe!), majd kis csatangolás: a Nyugati téri Alexandra, illetve az Andrássy úti. Utóbbiban kellemes kávézás a gyönyörű Lotz-teremben. Telt ház, morajló zsidongás, s az ember mégis tökéletesen egyedül érzi magát. Ahogy elfigyeltem, a szinte csak külföldi vendégek teljes természetességgel szóltak angolul a pincérekhez. Istenem, mi lett ebből a német Pestből?! Egy zongorista is klimpírozott diszkrétén valamit, annyira háttérzenét, hogy nem is tudtam rájönni, mit játszik. Mellettem egy távol-keleti leány füldugókkal (nyilván valami egészen más) zenét (vagy mit?) hallgatott. Utána a Nagy körúttal párhuzamosan, de mellékutcákon bolyogva, gyalog a Blaháig. Patyomkin város ez a Pest: elhagyva a csillogóan fényes Lotz-termet, percekkel belül a leglepukkadtabb szegénysorra keveredtem. Málladozó vakolatú, piszkosszürke falú nyomortanyák (olyasmik amiket Szobotka oly plasztikusan ír le a Mátyás tér bemutatása kapcsán),

bedesz-kázott ablakok, szemét. Aztán, egy utcasarkon befordulva, megintcsak elémtárult a New York kávéház ezer fénnel kivilágított, pompás képe.

Szobotkánál olvasom a szót, hogy *shoppingolás*, és felkapom a feje-met. Hiszen ezt egy teljesen modern, a plázavilággal együtt kelet-kezett kifejezésnek gondoltam a magyar szlengben. Nos, Szobotkánál (az 1939-ben játszódó regénye 1983-ban jelent meg, ám jóval korábban íródott) a következőket olvashatjuk: „jellemző, hogy még nálunk odahaza is angol szóval jelezték ezt az ebéd előtti szórakoztató bevásárlássorozatot”. Mindig tanul az ember.

2013. 1. 14. (Budapest)

Voigt Vili, miközben Icuról áradozott (pontosabban a most még kéziratban lévő halálhelyjeles könyvéről), mintha hájjal kenegettek volna. Jobban örülök az ő sikereinek, mint a sajátoméinak. Sajátok persze, mostanában nem is igen vannak...

– Csak egy dolgot nem értek – mondja –, mások, a maguk területén miért nem tudnak hasonlóakat csinálni?

Hát ez az: kitartás, szem és fantázia kell hozzá. Olyasmit meglátni, amit én hiába nézek – nem látom. Összekapcsolni olyan dolgokat, amik összetartozóak ugyan, de én ezt soha nem venném észre. Aztán az a *Sitzfleisch*, ami neki van... De tényleg: minden gonoszkodás nélkül!

Miről beszélnek ezek a vadbarmok folyamatosan? Hogy Konrád György nem magyar. Hogy Esterházy Péter nem magyar. Hogy Spiró nem magyar... Hát, ki dönti el ezt, az Isten szerelmére?! Ha Konrád azt mondja, hogy magyar, akkor az. Ha németnek vallja magát, akkor német. Ha szuahélinek, akkor meg szuahéli. Ilyen egy-

szerű ez. Már nehogy egy... jaj, majdnem leírtam a nevét! mondja meg akár Esterházyról, akár rólam vagy bárkiről (!), hogy minek vallja magát, vallom magamat! Döntse csak el szépen saját magáról, hogy micsoda. Ahhoz van joga. De csak ahhoz.

2013. 1. 15. (Budapest)

– Egy *savkáp*ot kérek – mondta egy, mögöttem sorakozó hölgy az OSZK büféjében. Csak füleltem, fogalmam sem volt róla, hogy mi lehet az. Később derült ki, hogy amire nekem rímelt (*hadtáp*), jól ráéreztem, hiszen talán még tartalmilag is megfelelt: rakott savanyúkáposztát kért a lelkem.

Ugyanazt, amit én...

Csak máshogy.

Pestiesen.

Ma szinte extázisban dolgoztam át tíz órát az OSZK-ban. Ilyenkor teljesen föl vagyok pörögve (szerintem a vérnyomásom is az egekben lehet), s megyek az adatok után, keresek, összehasonlítok, helyesbítek, írok, mint az eszelős. Amikor elkezdtek a hangosbeszélőben rikoltozni, hogy mindjárt bezár a könyvtár, szabályosan dühbe gurultam. Nem voltam fáradt, csak csináltam volna, rohantam volna, mint a vadászkutya az elkapott vadszag után.

Egy megállót megint gyalog mentem, hogy valahogy levezessem ezt a feszültséget.

Amikorra viszont hazaértem, már elszállt a gőz: egy kis LGT, tevés-vevés, de már igazi munka nem megy.

Amióta Pesten vagyok, a buszról jövet, a Dózsa György út egyik kapubejárata előtt mindig elmegyek egy ott tanyát vert hajléktalan mellett. Rengeteg télikabátba, pokrócokba burkolódzva gunnyaszt ott

(azt hiszem nő, de ebben sem vagyok biztos), és rendszeren cigarettá-
zik. Körülötte viszonylag sok étel: kenyérdarabok, konzervek, sza-
lámi stb. Egy kutyája is van, az is bebugyolálva, általában éppen csak
az orra hegye látszódik ki a sok gúnya alól. Szemmel láthatóan valaki,
valakik egész rendszeren gondoskodik, gondoskodnak róla. Nem azért
mondom ezt, mintha ettől már akár irigylésre méltónak is tekinthet-
nők a szerencsétlent, hanem mindössze ténymegállapításként (azt a
kérdést, hogy vajon hol tisztálkodik, fel sem teszem, de hogy hol
végzi a szükségét... Nos, azt el nem tudom képzelni).

De mindezt nem emiatt írom. Amióta itt vagyok, kétszer hullott
a hó, ami a kapualj alól kilógó pokrócokat is rendszeren belepte. Igen
ám, de másnap, amikor a környező járdáról eltűnt (s ez a helyzet
immár kétszer fordult elő), a hajléktalan pokrócai még mindig
ugyanúgy hóval lepettek voltak. Annyi fáradságot nem vett, hogy
legalább lerázza, vagy lesöpörje, hogy már ne a gúnyájába olvadjon
bele. S közben a kupac alól pöfékeli a cigarettafüstöt... Lehet eny-
nyire ellehetetlenülni, belefásulni az embernek a saját helyzetébe?

Biztosan. S ez a legszörnyűbb ebben az életmódban.

Mindezt a hóval fődött pokrócok látványa mutatja, ami egy
zéró-jövőkép beszédes szimbóluma is lehetne.

És nem vagyok fáradt. Szakmázni már nem tudok, de miközben
Chopin Nocturnjeit hallgatom (Maurizio Pollini felejthetetlen elő-
adásában), szöszmötölgetek ezzel-azzal, s mi más jutna az eszembe
(ugye?), mint az LGT. Az, hogy életem során mennyi mindent kap-
tam tőlük: *a főokos előtt vigyázban álló láthatatlan röhögés* pimaszságát
és pánccélját olyan időkben, amikor szükség volt az ilyen befelé rö-
högésekre, hogy az ember el tudja viselni környezetét (olykor most
is szükség van rá), aztán *a távolban egy pont vagyok, de célnak elég nagy*
kijózanító felismerését. És igen, én is *láttam a téboly démonát a kőta-
lapzatán, meg a bazugság roskatag oszlopát*... Sőt, most is látom. És
mégis, hányszor, de hányszor zengett a fülemben, belülről: *nem adom*

fel, míg egy darabban látsz! És bizony, olykor nekem is eszembe jutott, eszembe jut, hogy *lehettem volna valaki más, de más az valaki más lett...* Meg hát amióta eszemet tudom, *kinn is vagyok, benn is vagyok...* Az életemet tényleg végigkísérték ezek a dalok, a zene és a szöveg együtt. Ezek a fiúk. Igen, ezek a velem együtt nagypapa korúvá érett fiúk, akik ha színpadra állnak, mintha negyven évet visszafiafolodnának. S velük együtt persze én is.

Most meg azt hallom, s itt egyrészt, első hallásra némi csalo-dottság fogott el, de aztán rögtön rájöttem ennek üzenet értékére. Miközben lehet, hogy csak pr-ből terjesztik (persze kétélű a dolog), hogy az Aréna-beli koncertre naponta 8–10 órát gyakorolnak. Ezeknek a zenészeknek, akik évtizedek óta együtt játszanak, egyébként meg, Presser például, gyakorlatilag hatvan éve muzsikál (de Somló is), még mindig ennyi gyakorlásra van szükségük! Megint ott tartunk, hogy semmit nem adnak ingyen: életünk végéig meg kell küzdeni mindenért, semmit nem szabad rutinból csinálni. Hülyén hangzik ez így leírva, de mégis ez a helyzet.

Ugyanis csak így érdemes csinálni...

Ugyanazt teszik, amit mondjuk Voigt Vili tesz a maga területén.

2013. 1. 16. (Keszegfalva)

A Néprajzi Múzeum könyvtárában, kapkodó munka. Közben kíváncsi belelapozások a legújabb publikációkba, de – sajnos! – nincs idő foglalkozni velük. Mindig más, fontosabb van! S ha azzal a más-sal elkészülök, megint más... Ráadásul haza kellett jönni, mert holnapra Konrad Köstlin jelentkezett be bécsi hallgatóival, őket kell fogadni, megmutatni nekik az Etnológiai Központot, kísérgetni őket a városban... Aztán meg vizsgáztatások pénteken, szombaton meg hétfőn is. Hétfőn este tudok visszamenni Pestre.

2013. 1. 17. (Keszegfalva)

Köstlinékre várva kinézek a Klapka tér sűrű hóesésébe, s mit látok? Fiatal emberek, libasorban, kerekas bőrröndöket vonszolva maguk után közelednek a Tiszti Pavilon épülete felé. Igen, a bécsi egyetem-

ták voltak, a hetvenvalahány éves Konrad Köstlin vezetésével. Mint később kiderült, a dél-komáromi vasútállomáson nem voltak hajlandóak bevenni a csomagmegőrzőbe a poggyászukat (hogy miért, az rejtély), így hát nekivágtak gyalogosan, a hídon át, egészen hozzánk.

Arról beszélt Köstlin, hogy az *Ikonok és intézmények* című egyetemi kurzusán olyan kérdésekről is szól, mint például az, hogy miért van Budapesten olyan előkelő helyen a Néprajzi Múzeum. Ezzel kimondatlanul is arra célozva persze, hogy a népi kultúrának milyen kiemelt, jelkép értékű helye van a magyar kultúrában. Ebben van valami, noha a közvetlen magyarázat nyilván sokkal profánabb: annak idején Hoffmann Tamás baráti viszonyban volt Kádárral (általólag együtt is vadászgattak), nyilván Kádár elvtárs odanyomta Hoffmann-nak a volt Kúria épületét.

A szakrális kisemlék-tanulmánnyal terjedelmileg már meglennék, most még tartalmilag és formailag kell cizellálgatni. Ha minden jól megy, tudom tartani a Drasceknak ígért terminust.

2013. 1. 19. (Keszegfalva)

Egész napos, kimerítő vizsgáztatás. Az afféle hallgatói elszólások, mint az *anarchikus népi imádságok* vagy a *csallóközi kalásztánc* egy kicsit azért felüdítettek. Az egyik, restei vizsgázó elmondta, hogy nem is olyan régen, miként gyógyították őt meg szenes vízzel. Az egész eljárást három elégetett gyufaszállal végzik, három alkalommal, amikor kiveszik a vízből az elszenesedett gyufaszálat, azt kell mondani, hogy *oči v ryti* (!), s noha a számomra bonyolultnak tűnő cselekménysort pontosan végigmondta, már most nem tudom idézni. Részletes elbeszéléséből viszont az derül ki, hogy valóban a gyakorlatból ismeri. A 21. században! Nos, már ilyen, ha nem is felismerésekért, de azok megerősítéséért is érdemes vizsgáztatni.

2013. 1. 20. (Keszegfalva)

Végeztem a *Megbízható úriemberrel*. A gyomorfordító kelet-közép-európai életforma, történelem parabolájaként is felfogható. Jó, hogy elolvastam. Még a Szabó Magdáról kialakult (nyilván sztereotípiás-szerű) képemet is revideálta. Ami persze marhaság, mert a kettőnek mi köze egymáshoz, de mégis... Például az, hogy Szabó Magda rendezte sajtó alá, már Szobotka halála után. Vagy korábban is megjelent? Mindegy: jó, magunkba- és szembenézős regény.

2013. 1. 21. (Budapest)

Egész napos, deprimáló vizsgáztatás: az a borzasztó ezekben a hallgatókban, hogy nem azt nem tudják, amire nekem kellene őket tanítanom, hanem *alapokkal* nincsenek tisztában. Amikor már azt a kérdést vagyok kénytelen feltenni, hogy mutassa meg a térképen, merre is van kelet, s ezen gondolkodnia kell... Még, ha véletlenül el is találja, de ha már tépelődik rajta akár csak egy pillanatot is, megette a fene az egészset. A milyen folyó folyik a Duna hídja alatt típusú kérdésekre (a komáromi ládát vízi úton szállították Komáromból egész Belgrádba is. Akkor Belgrád milyen folyó partján terülhet el?) szintén csak az új kapura néző borjúszemek látványát kaptam válaszul... A nagykaposi Erdélyi János Alapiskolába járt hallgatótól, amikor megkérdeztem, hogy ki lehetett az öregebb, Erdélyi János vagy Géczy Lajos, kapásból rávágta, hogy Géczy... S ebben nem is ők a hibásak, hanem tanítóik, meg azok tanítói... S van-e ebből a szörnyű ördögi körből kiút? A jelenleg létező iskolarendszerben biztosan nincs. Az egyetemeken szinte mindenkit ki kellene rugdosni, csak tényleg a legtehetségesebbeket benn tartani, s akkor szépen lassan talán vissza lehetne állítani a tudás becsületét. No, de ez persze ábránd.

2013. 1. 22. (Budapest)

Cseh Tamást először valamikor egyetemista koromban hallottam az Egyetemi Színpadon, s nagyon nem tetszett. Nem, hogy nem tetszett, de még azt sem értettem, hogy másoknak mi tetszhet

rajta... Zenéjét, szövegeit valamikor a nyolcvanas évek második felében kedveltem meg (nem kizárt, hogy már Icu hatására, tehát még később), ekkoriban sokat hallgattam. Aztán jött a kilencvenes években az ideológiailag számomra idegen közszereplése, ami megint csak ellenszenves volt számomra. És egyszer, az OSZK-ból távoztomban a liftben futottunk össze, ahol – később lépve be – akár Presser *Leonárd*ában a Jóisten, „jó nagyot köszönt”. S ekkor megint nagyon rokonszenves lett. Mindez ma ugyanabban a liftben jutott az eszemben, miközben az OSZK-ban, a nyolcadik emeleten egész nap Cseh Tamás jegyében zajlottak műsorok (ma lenne 70 éves). Olykor felballagtam, belehallgattam, de sem időm, sem ráhangolt-ságom nem volt arra, hogy egész napomat erre szánjam.

2013. 1. 23. (Budapest)

Reggel, amikor a várliftnél arra vártam, hogy a beengedő rendszeren át tudjak menni, mivel annak kontrolégője nem világított zölden, még egyszer elővettem és felmutattam az olvasójegyet a portásnak. Erre ő ingerültem odabökte: *Menjen már! Mire vár?! És ez a hangnem, ez a hangsúly beszurkozta egy időre a napomat. Miközben semmit nem történt, de – tán két óra telet el azóta – még mindig a fülemben cseng a türelmetlen odaböfftetés...*

Pedig olyan jól akartam indítani a napomat. Tegnap este, Icu tanácsára megnéztem az interneten egy irodalmi videó-sorozatot (*Litera 10*), s ennek kapcsán akadtam rá Esterházy Péter előadására, amit *A mindentudás egyetemén* tartott nem is tudom hányban. Akkor is láttam, aztán olvastam is, de most újra meg kellett nézнем. Szenzációs, no! Úgyhogy azzal jöttem be, itt majd ismét el is olvasom. Persze szabadpolcon nincs (nyilván a portás átka!), de találtam egy másik tárca- és esszékötetet (*A szabadság nehezé mámore*), amibe annak rendje s módja szerint elmélyedtem.

Meg bele is feledkeztem.

Ahelyett, hogy azzal foglalkoznék, ami miatt itt vagyok...

A frankfurti könyvvásáron tartott megnyitóbeszédét már ezerszer olvastam (magyarul, németül), de nem tudtam ezeregyedszer is nem elolvasni...

„Egy divatárusné röstellte czimtáblájára kiírni, hogy zsidónő, de meg azt is akarta, hogy izraelita sorsosai is ráismerjenek, e szerint ily írást tüzött boltja fölé: ’Makli Róza, ó-testamentomi divatárusné.’”

Majer István közli ezt (az a Majer István, aki toleranciájáról volt híres, arról, hogy könyveit szlovákul is megjelentette például) az István bácsi naptára 1857. évfolyamában, bizonyítva ezzel, hogy antiszemitizmus akkor is volt. Méghozzá a katolikus papság körében is (hiszen nyilván efféle „adomákon” jókat nevetgéltek a zsidók kárára), meg a társadalomban is lehetett. Hiszen egyébként miért „röstellt” volna kiírni bárki bármit is?

Estefelé elkezdtem kajtatni az Esterházy-kötet után, de nem tudtam sehohly megvenni. Viszont az *Esti*-nek nem tudtam ellenállni. Itthon aztán ismét meg kellett állapítanom, hogy Esterházy regény-szerűségei nekem valahogy nem jönnek be. Tárcaít, esszéit, előadásait nagyon szeretem, élvezem, de a költőibb, *szépirodalmibb* alkotásait valahogy nem értem. Nem tudom hova tenni. Úgy gondolom, ahogyan az esszéiben, ezekben is minden szónak, utalásnak megvan a maga helye, jelentése és jelentősége. Legalábbis meg kellene, hogy legyen... Csak én nem értem, hogy mi, hol, miért? Váratlanul megismétlődő fél- vagy egészmondatok, jelölt és jelöletlen (magyarán: schmített) szövegrészek Kosztolányitól, meg az ördög tudja kitől, mitől... Mindez nem lenne baj, ha dekódolni tudnám az üzenetet.

2013. 1. 24. (Budapest)

Arra ébredtem, hogy Esterházy-mondattöredékek kavarnak a fejemben: *Esti akkor a mamám volt.* Vagy: *csöndben mást olvasni* (ez jól). Illetve: *bizonyos értelemben Esti Kornél vagyok...* Mégiscsak lehet benne valami, ha ezek így belemásznak az ember agyába. Talán, akár a verset, nem is kellene magyarázni, csak hagyni, hogy sodorjon a szöveg?

Olykor persze borotvaélen táncol: nehéz eldönteni, hogy ez még valódi irodalom-e vagy olcsó szóvicc. Nota bene: éppen Kosztolányi (akire hajaz ez az egész kötet) mondja valahol (valahogy így, ennek még utánanézni), hogy a szóvicc a sivár gondolkodású (a jelző nem biztos, de mindenképpen elmarasztaló az ítélete), szóval hogy a szóvicc a tehetségtelen emberek eszköze. Szóvicceket bárki tud gyártani – mondja Kosztolányi. Nem mondom, hogy teljesen egyetérték velem, s azt sem mondom, hogy akkor egyetértettem velem, amikor ezt olvastam (ha jól emlékszem, még Münchenben, a nyelvvel kapcsolatos írásait tartalmazó gyűjteményes kötetében), de az igaz lehet, hogy nagyon veszélyes terep: a szellemesség szellemeskedésbe, jópofáskodásba csúszhat. Hogy ez mikor történik meg, azt az olvasó ízlése, olvasottsága, műveltsége dönti el. Ha már az író végrehajtotta ezt a vakrepülést...

Rosszkedvem bete. Mit jelent ez? Nem tudom, de jól hangzik...

Ma meg, a buszhoz menet megint találkoztam azzal az egyébként jólöltözött középkorú nővel, akinek már néhányszor adtam százast-kétszázast, miután elmondta minden egyes alkalommal ugyanazt a szöveget: „*Jó reggelt uram, tegnap óta nem ettem...*”

S ma nem adtam neki.

És ez néhány óra elteltével, még itt a könyvtárban is bánt.

Miért voltam olyan fukar?
Nem tudom. Nem is fukarságból, hanem csak...
Érzéketlenségből?
Akkor most nem bántana.
Ördög tudja.

Filep Tamás mondja (aki egyébként nagyon kiállhatatlan tud lenni: napközben előszóban, este-éjjel e-mailben tart fel; ami persze csak vicc), szóval Tamás mondja, hogy bizonyos „motívumok” a nyomtatott sajtóban is terjedtek, akárcsak a szóbeliségben. Az egyik, két világháború közti újságban az jelent meg például, hogy *a rendezvényen a polgármester faronfogva jelent meg a feleségével*. Nos, ezt a bakit több megyei, helyi lap is *átvette*. Aztán helyreigazítás is volt, amiben (állítólag) így fogalmaztak (újabb – szerintem – tudatos sajtóhibával): előző számunk híradásába *kurva hiba* csúszott... *Óriási pinák a nőgyűlésen* – egy másik baki, ami természetesen a pánik „elírása” volt, szintén vándormotívum. Kérdésekre viszont, hogy ezeket vajon saját szemével is látta-e, azt válaszolta, hogy ő ugyan nem, de XY, aki jeles sajtótörténész, s neki ő feltétlenül hisz, igen. Nos, a folklórműfajok terjedésének és hitelességének is ez az alapvető szakítópróbája: *én nem, de a bátyám már majdnem...* Mindazonáltal az *Átmenetek*ben ez felhasználható lenne, ha egy kicsit szalonképebb volna...

A munka meg: megyeget. Most, hogy szinte kész van a szakrális kisemlék tanulmány, az utolsó simításokkal sokat nyűglődöm. Dél előtt a kisnyomtatványtárban viszont nagyon jó és élvezetes volt: az is munka, az is fontos, amit ott csináltam, de ehhez a tanulmányhoz két sort jelentett. Egyébként sok hasznos adatra bukkantam. Olyanokra, amelyek *nem most* kellene...

2013. 1. 25. (Budapest)

Nyakában széles, trikolor szalagon lógó, csaknem arasznyi csontkeresztel *Magyar Hírlap*ot olvas bőszen. Rámnéz, ahogy *168 órá*t olvasok, s arcán szétterült a gyűlölet...

Vagy csak az egészét belemagyarázom.

2013. 1. 26. (Keszegfalva)

Délelőtt, kora délután vértizasztó vizsgáztatás. Komolyan úgy éreztem magam, ahogy egy szülész orvos érezheti, miután több óras küzdelem után, könyökig véresen kilép a szülőszobából – egy sikertelen szülés után...

Mert bizony: a tanár is szenved, ha szül a diák!

Van énnékem egy régi-régi iskolatársam, barátom, a köbökúti alapiskolában éveken át padtársam, Juhász Imre. Nos, én úgy emlékeztem, hogy utoljára ugyan a hetvenes évek elején találkoztunk személyesen, de már évek óta, rendszeresen ellát borral. Libádon gazdálkodik, s arra jártában ott-otthagy egy-egy demizson bort számomra Anyámnál. A legutóbbi szállítmányának a folklorisztikai konferenciánkon volt nagy sikere. Hát, ez az Imre barátom tegnap teljesen váratlanul betoppant (persze borral), s nagyon kellemesen elbeszélgettünk néhány órát. Egy igazi józang gondolkodású parasztember (s ezt most a szó legnemesebb értelmében mondom), saját bevallása szerint nem olvas, sose olvasott, viszont megvan a született józan esze, rádióból, televízióból tájékozódik, tehát mindenről el lehet vele beszélgetni. Nagy élmény volt számomra ez a találkozás.

S mint kiderült, láttuk mi egymást azóta is, hiszen egyszer meglátogattott Budapesten, ott is aludt nálam, a kollégiumban (így sem emlékszem, de ha mondja, akkor biztos így volt), aztán később én jártam nála Libádon, ha máskor nem is, egy néprajzi gyűjtés során egészen bizonyosan. Még le is fényképeztem vízfordó rúddal a vállán, s több helyütt publikáltam is a képet. Ebből neki is van, tehát még ezt követően is kellett találkozunk. Hogy milyen szita agyam van!

2013. 1. 27. (Keszegfalva)

Megkerestem Kosztolányit (idehaza egyszerűbb, mert legalább ilyenkor hasznát veszem aláhúzogatós technikámnak), ráadásul a kötet magától ott nyílt ki. Szóval megvan a keresett szövegrész, az 1910-ben íródott, *Budapest, a szójátékos* című írás rögtön ezzel kezdődik: „A szójáték a legalantasabb szellemeskedés. Ez a száraz emberek humora. Nem kell hozzá kedély, frissesség és ötlet, csak éppen egy kis figyelem, hogy a szavakat kitépjük ősi ágyukból, és mint önálló jelenségeket viszonyba hozzuk a többivel, anélkül, hogy gondolnánk az értelmükre” – majd valamivel később hozzáteszi (és voltaképpen az egész cikk emiatt íródott): „Egy főváros életében és fejlődésében azonban már értékjelző a szójáték. Csak az egyénre kompromittáló. A tömegnek már dekórum...” És így tovább. Leszámítva azt, hogy a jelzőkre rosszul emlékeztem, úgy látom, azonosulni sem tudok teljesen Kosztolányival, a két halmaz: az egyén és a tömeg szembeállításában. A szóbeliségbe, a tömeg szájára került szójátékokat, vicceket stb. ugyanúgy *egy egyén* találja ki (aki ugye „száraz, kedélytelen”), s amint a nép szájára veszi már kedélyes és kevésbé alantas lesz? Ugyan már?! Úgy gondolom, nem az előállítás körülményeit, hanem magát a produktumot kell vizsgálni. Ha talmi, akkor az akkor is talmi, ha az egész város vagy ország szajkózza. Ha meg valóban szellemes (és már miért ne lehetne egy, *az ősi ágyából kitépott, és mint önálló jelenséget a többivel, az eredeti értelmétől elvonatkoztatott, más kifejezésekkel viszonyba hozott* szó-kreálmány szellemes?), akkor szellemes, még ha egy száraz, gyomorhajos ember is ötölte ki.

Délután bebólintottam kicsit, s álomban, vagy inkább félálomban, Esterházy (már megint Esterházy!) modorában (no, én ezt gondolom modorosságnak, s nem Presser előadói stílusát, ami – tessék bárkinek vagy sem – mégiscsak a saját modora, tehát nem modoros; de lehet, hogy tévedek), szóval egy amolyan Esterházy-féle, szépen (?) burjánzó mondatot fogalmaztam meg, magamban.

Tartalmára persze már nem emlékszem, csak a stílusra, s főleg arra, hogy elégedetten (!) konstatáltam: ezt akár Esterházy Péter is írhatta volna. Szóval valami hasonló szörnyűség lehetett mint az, amit itt, most leírtam...

S ebből, ugye, világos, hogy nem Esterházy modorát, hanem a magam modorosságát cikizem?

2013. 1. 28. (Budapest)

Megint egy jó, húzós nap. Reggel, sűrű hóesésben, csuszlogós úton Nyitrára, ahol kiderült, hogy később kezdünk, nem tízkor, s az a védés, ahol én szerepelek opponensként csak kettőkor lesz.

No, de én kettőtől már Komáromban vizsgáztatok.

Nem olyan nagy gond – mondják – már máskor is előfordult, hogy nincs jelen az opponens.

De hát itt vagyok!!!

No, a végén mégiscsak fel lett borítva az eredeti menetrend, elsőnek az a védés került sorra, ami miatt odautaztam. Előadtam szigorú és kritikus mondandómat (nem sűrűn jelentek ki ilyesmit, de szerintem: jól), majd a témavezető ajánozta a leányzót: alaptalanul és rosszul, műkedvelő szinten. Amikor a jelölt válaszolt a kérdéseimre, felvetéseimre, csak rontott (szememben) a helyzetén. Írásban elégségest adtam neki, a védés után a legszívesebben elkaszáltam volna. No de nem tettem.

*Dieselbe Feigheit jeden Tag,
nicht das zu sagen, was man mag...*

Útközben Pest felé, amikor tankoltam, megláttam a *Story* „sztármagazint”, s hogy benne valami LGT-válogatás-CD-vel. Hát, nem megvettem!? Mert én is – Klamár Zoli kifejezésével élve – ilyen csökköttagyú (vagy csökkent agyú? külön? lehet), szóval vagyok. Nincs is vele semmi baj, útközben ezt hallgattam, jó válogatás, bár még legalább tíz ugyanilyen jót lehetne csinálni, amire én ráraknám

a *Lincoln fesztivál bluest*, a *Tengelykező félembert*, *A Semmi kertjét*... De hát mit csináljunk, ha Pici bácsi nem szereti az első két lemezüket... No, mindegy. Nem is emiatt írom. Bejöttem barna bús szobámba, s gondoltam, megnézem már a csomagolást is, mármint a *Story*-t. Hát, még ezt a fost, szart, hányást! Van ember, aki ezt megveszi LGT lemez nélkül is? Hát akkor inkább veszek cipősdobozt cipő nélkül, tejeszacskót tej nélkül! Végiglapoztam, eldobtam a szemétkosárba, s most azon szégyenkezem már előre, hogy holnap a takarító nénik esetleg megtalálják. Vajon mit fognak gondolni rólam? Persze az is lehet, hogy nőni fogok a szemükben. Aki ilyen komoly dolgokat is olvas...

Este még dolgozni terveztem, de fáradt vagyok, így esterházyzok. Esterházyzom?

2013. 1. 29. (Budapest)

Nem vagyok egy kifejezett beszélgetős típus: jellemezhetném magam visszafogottan. Így aztán ismeretlen emberekkel nem is igen szoktam szóba elegyedni, mások meg (nyilván van körülöttem valamiféle mágnesen vagy mittudoménmilyen védőburok), szóval mások sem igen szoktak csevegést kezdeményezni velem. És így jól elvagyok magammal. Néha kivételt teszek, és mindig meg is bánom. Ahogy ma is. A büfében egy vak férfi jelent meg kutyájával, s olyan okosan és bánatos képpel nézett az a kutya (labrador!), mintha tudatában lenne annak, milyen szomorú apropóból végez rendkívül fontos és felelősségteljes feladatot. Megszólítottam hát. Nem a kutyát, hanem gazdáját, de lehet, hogy ez abban a pillanatban nem volt nyilvánvaló:

– Meg szabad simogatni?

– Nem nagyon! – hangzott az elutasító, sőt: barátságtalan válasz.

A gazdától.

Kész, számomra ennyi elég. Tíz évig megint nem fogok idege-

nekkel csak úgy l' arte pour l'arte szóbaelegyedést kezdeményezni. Ennek az érzékenységnek mély gyökerei vannak, lehetnek: mondanám ha mélylélektankodni akarnék.

Annak idején, amikor (de lehet, hogy ezt már le is írtam valamikor, akár többször is? mindegy), szóval, amikor Gedai Sanyi bácsi, a köbölkúti alapiskola biológia szakos pedagógusa, mint véres kardot (micsoda hasonlat!) hordott Érsekújvárba különféle természetrajzi vetélkedőkre, versenyekre, útrakelés előtt Anyám mindig (? lehet, hogy egyszer) figyelmeztetett, *aztán ne hogy kuka legyél ám!* A vonatban beszélgéssel szépen Sanyi bácsival! No, a szófogadó kisfiú (talán hatodikos lehettem) igyekezett is. Zötyögünk a fapadoson, Sanyi bácsi hallgat, sőt (ezt csak később vettem észre: szunyókál), én meg feszengek, hogy miről is kellene társalogni. Ősz volt, a szántóföldek fölött vetési varjak tömegei köröztek. No, mondom, ez jó téma lehet (tán éppen madárfelismerő versenyre mentünk), ebből majd szép beszélgetés bokrosodhat ki. Halkan, az is lehet, hogy elcsukló hangon megjegyzem:

– Mennyi varjút!

Sanyi bácsi felnyitja egyik szemét (akkor döbbsentem rá, hogy bebólintott), s imígyen reagál:

– Hü?

– Mondom: mennyi varjút! – ismétlem meg valamivel hangosabban.

– Ühüm – és tovább zötykölődünk szép csendesen, a fapadoson, Érsekújvár felé.

No, én akkor fogadtam meg, hogy jó kisfiú leszek én ugyan továbbra is, de Anyámnak az efféle, társalgásra kapacitáló tanácsait a jövőben azért nem szeretném majd feltétlenül és maradéktalanul teljesíteni.

Olykor persze megfeledkezem róla, de a maihoz hasonló kis orrbapöccintések (ami lehet, hogy nem is az volt, legalább is nem annak volt szánva, csak én éreztem annak, ám ez a lényeg) ráébrésztene, s egy ideig ébren is tartják bennem, hogy az én kenyerem nem a beszéd, hanem a hallgatás.

Végeztem (végre!) a szakrális kisemlék tanulmánnyal, s kikapcsolódásként a *Múlt és Jövő* egyik számában lapozgatom. Heller Ágnes olvasónaplója köt le, de aztán nem olvasom végig. Én is hasonlóan vagyok, ahogy ő is írja: minden valamire való folyóiraticikk előbb-utóbb megjelenik könyvben is. Majd akkor érdemes elolvasni. Nos, Heller szövegei egészen biztosan megjelennek majd, s akkor majd, egyben, el is olvasom őket...

Óriási nyelvi bravúrral le tudja írni, be tudja mutatni (vagy inkább – valószínűbb – imitálni képes) a gondolkodás folyamatát. Nem is a tudatos elmélkedését, hanem a gondolatok, emlékfecnik másodpercek töredékei alatti átsuhanásait, kavargásait az agyon; ezt képes rögzíteni. Pontosan úgy, ahogy az a fejünkben lezajlik: gondolkodom valamire, amiről eszembe jut egy régi íz, hangulat, esemény. Egy nő illata. Ez a közbeiktatózott homályos kép éppen csak átszalad az agyon, olyan gyorsan, hogy annyi idő alatt szavakban nem is lehetne önteni (ő mégis képes erre), s mindeközben még egy harmadik emlékfoslány, álmokép vagy másmilyen kép is felsejlik valahol, majd, vagy inkább közben (igen: közben!) az eredeti gondolat is folytatódik, szövegszerűen. Ezt így elméletileg még csak le lehet valahogy írni (bár ebben sem vagyok biztos), de konkrét mondatokkal megszövegezni egy ilyen egészen konkrét, mégis sejtelmesen álomszerű gondolatláncot, no, ez – pestiesen szólva, ugye – nem semmi. Az ember naponta ezerszer van ilyen szituációban (csaponganak a gondolatai), de egészen biztosan nem tudnám őket értelmesen, világosan, mi több: szellemesen (!) visszaadni.

Most éppen a Mátyás királyos fejezetet olvastam szájtátva és röhögve egyszerre.

Mert be lehet rajta hugyozni!

2013. 1. 30. (Budapest)

Jól indult a napom, újraolvastam az *Esti* Mátyásos jelenetét. Aztán a buszban azon tűnődtem (és most egy kicsi, epigonos beütésektől nem mentes stílusgyakorlat következik), szóval a buszban, nem először, azon tűnődtem, hogy voltaképpen már teljesen legálisan ülök, még akkor is, ha tömve van a jármű (kivéve kismamák, mankósok), hiszen egy őszszakállú, idős bácsikán már csak nem veszi bárki is zokon, hogy nem adja át a helyét egy életerős, mondjuk, negyvenesnek. Nem örülök ennek persze, csak tényként konstatalem, hiszen inkább szomorú, szomorkás az, ha valaki, a néki kiszabott időből kifelé haladtában egyre közelebb ér a kijáratához (kivételek: katonaság, börtön). Szóval ott gubbasztok (gondolom, mérgesen, legalábbis a kívülállók szemében mindenképpen, hiszen köztudomású, hogy befelé szoktam örülni), s hallom, hogy a gépkocsivezető bejelenti: *Asztóóó... f...! Uránia következik*. Nos, ezért szeretem az élő, mit is? navigálást? nem: utastájékoztatót. Ennek megvan a maga emberi vetülete: a tévedés lehetősége. A gép is hibázik persze, illetve, ha egy megállóban belül a buszvezető kétszer nyitja ki az ajtót, hajlamos az automatizált szerkezet összekeveredni a soron következő megálló felsorolásában. De abban nincs semmi megkapó. Az csak simán bosszantó. Hogy a *bűlye gép* még azt sem *tudja*, hogy most az Uránia, s nem az Astoria következik. De ha ember nem tudja, illetve persze, hogy tudja, csak megbotlik, nyelvbotlik, az olyan emberi, s épp ezért megbocsátható. No, és mindezek közben eszembe jut egy, a napokban ellesett párbeszéd. Nem: dialóg. Három fiatal, két leány és egy fiú szállt fel a Baross téren a hetesre, s már a sofőrnél érdeklődtek, hogy hányadik megálló lesz az Astoria. Ezt követően hosszasan memorizáltak és egymást emlékezetét frissítették, hogy ne feledd: a negyedik. Közben a hangosbeszélőben felhangzott a tájékoztató: *Huszár utca következik*. Megszólal a fiú:

– Kimondja!

Csend. Majd még egyszer:

– Kimondja!

– Gondolom, a buszvezető – véli az egyik leány.

– Nem azt kérdeztem, hogy ki mondja? Hanem, hogy *kimondja*, hangosan kimondja a megállók nevét – sugárzik a fiú.

– Aha...

Valóban félreérthető volt, holott a legényke csak a hangosbeszélő rendszer másik végénél fogta meg a dolog logikáját (a nyelvnek persze ilyenje nincs). Helyesen, ugye, azt mondanánk, hogy bemondja. Gondolom azért, mert egy emberi lény a mikrofonba (az egyik vég) bele mondja, bemondja a szükséges információt. Viszont a másik végén, a hangszórón át mindez ki is jön, ahonnan már valóban kimondja ugyanazt (sokszor jobb lenne, ha elakadna ez a folyamat. Lásd fennebb!) a nagyérdemű számára...

Tamás meséli (mert olykor azért érdekes dolgokat is megtudok tőle; mellesleg éppen a napokban fejtegettem, éppen neki, hogy mennyire semmitmondó, relatív és szubjektív töltetű kifejezés az, hogy *érdekes*), szóval Tamás mondja, hogy amikor Hervay Gizella halála után megjelent verseinek gyűjteményes kötete, kiderült, hogy abból mintegy húsz költemény nem az övé, hanem Bíró Józsefé (vagy kié). Az összeállító nyilván nem vette észre a stílusnemegyezést. Van ilyen. Tamás akkor (mert ő, ugye, azonnal felismerte a kakukktojásokat) ezt szóvá is tette. Aztán megjelent a gyűjtemény második, javított, a nem oda tartozóktól megtisztított kiadása. S ahogy kinyitja, mit talál benne? Az ő Hervay Gizellához írott versét – Hervay Gizella versként. Állítólag annak idején meg is jelent ezen a címen: Hervay Gizella. Az összeállító nyilván azt hitte, hogy az erdélyi költőné cím nélküli verséről van szó...

Az OSZK-ban, pihenésként, *A kitémött battyút* lapozgatom. Itt írja: „kísért megint, hogy ezt a sokszoros alá-, fölé-, mellérendelt vi-

szonyrendszert egyidejűleg láttassam – mintha ez volna az ún. mai vagy modern irodalom egyik nagy kísértése, az egyidejűségnek és ezáltal egy komplex recepció, na, szóval egy gazdag és bonyolult befogadás lehetőségének a megteremtése: hogy aztán rájöjjön (ha egyáltalán) arra, amit minden kisiskolás tud: olvasni csak *sorjában*, soronként lehet, bizony, egymás *után...*” 1987 nyarán írta ezt. Ehhez képest nem adta fel, s mára meglehetősen jól ábrázolja, látatja ezeket az összekuszálódott viszonyokat, gondolatkavargásokat. Nekem erről az *egyidejű különidejűség* jut az eszembe, amit annak idején, akár a csőben a lyukat, Münchenben találtam ki (igen, akkor úgy gondoltam, hogy én!), először németül (*gleichzeitige Ungleichzeitigkeit*), majd vért izzadva magyarra fordítottam. Nem sokkal utána viszont rá kellett jönnöm, hogy Ernst Bloch a jelenséget már a harmincas években leírta és megnevezte, ha nem is pontosan ezekkel a szavakkal. No, szóval ezt az egyidejű különidejűséget szintén nem egyszerű láttatni, mit láttatni, elmagyarázni sem. Noha már többször nekifutottam. Én is.

Tamás mondja (mert olykor azért számárságok is elhagyják a száját), hogy azért nem szereti Esterházyt, mert szövegeiben túl sok a poén. És ezek nem is jó poénok... Akkor ne olvassad – mondom neki. Hát, nem is olvasom (így viszont honnan is tudja, hogy mennyi benne a poén és azok milyenek?), Nádast jobban szeretem. Igaz, őt sem olvasom...

Az igazság persze az lehet, hogy mindkettőt olvassa/olvasta, csak a poén kedvéért mondta mindezt. Igaz, egy rossz poén kedvéért.

Az OSZK-ból, a Tabán egy részén, majd az Erzsébet hídon át, gyalog sétáltam be a Ferenciek terére. Valóban gyönyörű város ez a Budapest. S az Erzsébet hídon ballagva, szemben az egykori és

mostani Piarista rendházzal (közben az ELTE bölcsészkarával) eszembe jutottak a doktori képzés keretében tartott Voigt órák. Szobájából nagyjából ez a látvány terült elénk, s egyszer (általában!), amikor csak egyedül voltam, ám akkor is rendesen megtartotta az órát: vagy ő beszélt vagy engem beszéltetett, számoltatott be, re-ánksötétedett. Én az ablaknak háttal ültem, s mondandójába közbeszúrja: „Nézd, milyen gyönyörű ez a város!” Majd, nyilván megérezte, hogy az efféle elpuhulós érzelmesség nem az ő sajátja, hozzáteszi: „Főleg este, amikor nem látszódik a sok kosz, meg a magyarok...”

2013. 1. 31. (Budapest)

Plakátok elhelyezése hatóságilag tilos!

A hazug, álságos beszéd beszédes (!) példája ez a szöveg. Mert mi az, hogy *hatóságilag*? Egyébként nem lenne tilos? Ha csak ennyiből állna a felirat: *Plakátok elhelyezése tilos!* Azt már kevésbé kellene figyelembe venni? Vagy valamiféle büntetési fokozatokat rejteget magában ez a kódolt szöveg? Akkor meg tessék érthetőbben kategorizálni, hogy a törvénytisztelő állampolgár értse, miről van szó, mikor, minek a terhe alatt érdemes megszegnie a törvényt. *Plakátok elhelyezése tilos!* – ez olyan tilos is, meg is, ha akarom vemhes, ha akarom nem. *Plakátok elhelyezése pénzbírság terhe mellett tilos!* – ez már komolyabb, zsebben turkálós fokozat! *Plakátok elhelyezése börtönbüntetés terhe mellett tilos!* – no, ebben az esetben azért már meggondolnám, hogy áthágjam-e a törvényt. *Plakátok elhelyezése főbelövés, fővesztés, akasztás (a nem kívánt törlendő) terhe mellett tilos!* – öngyilkosjelölteknek javallott fokozat.

Ülünk Tamással a büfében, s odajön hozzánk Popély Gyula.

– Tudtam! Tudtam! Tamással az OSZK-ban vagy a Parlamenti Könyvtárban biztosan össze lehet futni. Érdekes, a zsinagógában még sose láttalak...

– Azért, mert oda meg te nem jársz, Gyula! – jegyzem meg nem

kis cinizmussal – Én például elég sűrűn látom ott Tamást...

Erre motyogott valamit arról, hogy bizony lassan hozzá kell ahhoz is szoknunk...

Persze, a fenyegető zsidó világoralom!

Aztán másról beszélünk. Az sem felemelőbb, mert a jobbikos hallgatóit méltatja... Egyáltalán: honnan tudja, hogy milyen politikai orientáltságúak a diákjai? Németországban már ülne ez az ember... De egész biztosan nem taníthatna.

Ponyvák címeiben az ilyen és efféle szókapcsolatok hívják fel a nagyérdemű figyelmét bizonyos eseményekre, pontosabban arra, hogy vegyék meg azt a bizonyos sajtóterméket: *vérfürdő; a kegyetlen anya; véres gyilkosság; rettenetes rablógyilkosság; egy vénember hajmeresztő tettei; a megnyűzött bakter...*

Ha a mai bulvárlapokon, kereskedelmi televíziók híryanagán mérgeledünk, tehetjük ugyan, de látni kell, hogy nincs semmi új a nap alatt. Amióta sajtó van, azóta van szenzációhajhászás is. Legfeljebb a módszerek, majdnem azt mondtam, hogy finomultak, pedig inkább csak hatékonyabbá váltak...

Icuval vacsora, majd óriási séta a Belvárosban. Az Urániától indulunk, majd bebarangoltuk a Dohány és Dob utca környékét, a zsinagóga mellett el egészen a Deák téri evangélikus templomig. Onnan a Szomory tér érintésével a Vörösmarty tér, majd a Váci utca – Kígyó utca útvonalon vissza az Astoriáig. Jóleső fáradság, s újfent megállapítottuk, hogy azért szép ez a Budapest, főleg így este. Az egyetlen hely, ahol nem éreztem magamat biztonságban, a Váci utca volt. Tele kétes külsejű, rosszarcú alakokkal. A zsidó negyed a romkocsmáival, sörözőivel, kávézóival, tömegeivel sokkal rokonszenvesebb volt.

2013. 2. 1. (Budapest)

Tamás elmarasztaló kritikája Esterházyról meg Parti Nagyról. Egész este ez foglalkoztat. De miért fontos ez számomra, hogy neki mi a véleménye, hogy neki tetszik-e vagy sem? Ez egy ilyen pesti (nem is pesti: emberi) pöffeszkedés-féle... Ah, nem is. Ez a véleménye, és kész. Ahogy Bárdi folyamatosan szapulja Tamás Gáspár Miklóst, akit én most itt nem akarok megvédeni, csak mint jelenséget mondom: felszínes, nem olvasott stb. Amennyire én (persze én valóban felszínesen) ismerem TGM írásait, abból azért számomra minden egyéb lejön, csak az olvasottság hiánya nem. De ez is mindegy valahol: Nándi nyilván olvasottabb, mint TGM (s pláne, mint én!), s akkor joggal mondhatja, amit mond. Nekem meg megfelel (sőt) a TGM által közvetített olvasottsági szint. Ennyi. Mindenki találja meg a maga helyét. Én persze még mindig keresem a sajátomat...

2013. 2. 2. (Budapest)

Annak idején (valamikor a nyolcvanas évek elején), miután megjelent Ráduly János kismonográfiája egy kibédi népdalénekes, ha jól emlékszem, valamilyen Ötvös Sára repertoárjáról, s amelyben az énekes mesél életéről is (a többi között arról, hogy az 1910-es években Nyitra megyébe jártak dolgozni), szóval ennek ismeretében egy cikkemben kifejtettem, hogy a Kőműves Kelemen-ballada zserei változata akár ily módon is ide kerülhetett Erdélyből. Most, Faragó József tanulmánykötetét (*Ismét a balladák földjén*) újralapozva fedezem föl (de inkább, mivel már volt a kezemben, szembesülök vele újfent), hogy az öreg ezt a felvetésemet szépen, annak rendje s módja szerint a magáévá tette. A most szóban forgó szövege először 1995-ben jelent meg az *Ethnographiában*, de egy jegyzetből kiderül, hogy interjúként 1989 januárjában készült. Én, Faragóval, s erre egészen pontosan emlékszem (még a helyszínre is!), 1991 őszén beszélgettem a témáról az általunk Komáromban szervezett *Interetnikus kapcsolatok a Kárpát-medence északi részén* című konferencia során. Ott mondtam el neki aggályaimat a zserei variáns ősiségét

illetően, s mint lehetséges szempontot említettem a kibédi idény-
munkások számba vehető szerepét. Csak hümmögött rá, nem el-
lenkezett, de emlékeim szerint nem is tett hozzá semmit. Pedig
akkor már tudnia kellett ezekről, hiszen az *Ethnographia*-beli közlés
jegyzete alapján (ahogy már említettem) 1989 januárjában készítette
vele Beke György azt az interjút, amiben ezeket kifejti. Miért nem
tett erre még csak egy bártortalan utalást sem? Nem tudom kizárni,
hogy esetleg ezt az aspektust (ami ottani egész mondandója szem-
pontjából inkább mellékszál) utólag szúrta be az *Ethnographiának*
elküldött szövegbe.

No, most én erről írni akarok, bántani sem akarom Faragót
(Isten nyugosztalja), de a filológiai pontosság kedvéért azért, hivat-
kozva arra a bizonyos cikkemre (megkeresni!), mindezt egy láb-
jegyzetben megírom. Valamilyen virágnyelven, amiből a zseniális
elmék találkozása és az egyszerű szellemi tolvajlás (nem kívánt tör-
lendő) egyaránt kiolvasható lesz...

2013. 2. 4. (Keszegfalva)

„Egy szabad és független országban (...) nem ébredhetünk fel úgy
minden nap, hogy *magyar vagyok*...”

Tegnap este végeztem *Estivel*. Még el fogom olvasni.

2013. 2. 5. (Keszegfalva)

És most *A szabadság nehéz mámore*. Mert, azt hiszem ezt nem is
írtam, csak az első, sikertelen próbálkozást, szóval mégis megvet-
tem. Az eleje gyorsan megy, mert az OSZK-ban ezeket az elmúlt
hetekben már olvastam (de jó és fontos az újraolvasásuk). Van
benne egy szó... igen, sok szó van benne, de most egy olyanról
beszélek, amire fölkaptam a fejemet. Hajnóczyval kapcsolatban írja:
„A magyar nyelv tehetségesen káromkodik. Jóízűen, nyelvi lelemé-
nyekben gazdagon, barokkosan, *néprajzosan*...” Igen, ezzel az
utóbbi szóval van bajom. Esterházy, aki annyira kényes a szavakra,
jelentésükre, a stílusra, hogyan tud ilyet leírni? Hogyan lehet, ho-
gyan kell néprajzosan káromkodni? Az olyan, mint amikor a nép-

rajzosok káromkodnak? Lehet matematikusan is káromkodni? Egészen biztosan *népiest* gondolt, csak azt félt leírni (*völkéisch!*), gondolta enyhíti, neutralizálja valamelyest a lejáratos kifejezést... Mert erről is ír, beszél valahol, a szavak elhasznátságáról: ha egyszer valami rossz, negatív tapad hozzá, akkor ezt követően már hiába mondjuk, hogy jó, jó, de én nem abban az értelemben használom. Azt hiszem, a Mindentudás Egyetemén beszélt erről, s teljes mértékben igaza van, de ez a mostani megoldás, nem megoldás. A néprajz egy (mondjuk) tudomány. A néprajzos, annak a (mondjuk) tudomány-nak a képviselője. Akkor mi is az, hogy néprajzosan káromkodni?

2013. 2. 6. (Keszegfalva)

Este, elalvás előtt valami motoszkált a fejemben, már mondatokat is fabrikáltam magamban azzal, hogy ma majd beírom őket a naplómba. Naná, hogy reggelre teljesen kiment a fejből minden: még csak megközelítőleg sem tudtam felidézni, hogy min is agyaltam. Nyom nélkül kiradírozódott minden! Nota bene: teljesen igaza van Selyének; az esti – általában nagyon jó! – gondolatokat az éjjeliszekrényre helyezett kis noteszbe azonnal le kell jegyezni, mert különben elszállnak, mint ősszel a fecskék.

Aztán mégiscsak jött napközben egy szikra, aminek kipattantával, valóban egy szempillantás alatt! szinte már a kész mondatokra is vissza tudok emlékezni. Vajda prof hozzánk került hagyatékát rendezve még a jó múltkor akadt a kezembe egy neki dedikált verseskötet (*Fél korsó hiány*). Az 1980-ban, Pécsen megjelent gyűjteményt négy (akkor!) fiatal költő jegyzi: Parti Nagy Lajos, Csordás Gábor, Meliorisz Béla és Pálinkás György. A dedikálás, ha jól olvasom, Csordás Gábor kézírása: *Vajda tanár úrnak a kitűnő és hatásos műfordításért barátsággal Csordás. München, 82. okt. 29.* Nos, a kötet akkor is, amikor rábukkantam, meg ma is, amikor ismét kezembe került, s elhatároztam, hogy hazahozom, nagyot dobbantott a szívemen. Amolyan, a kegyszoborhoz érintett imakönyv kisugárzásának a hatását váltotta ki bennem (Istenem, de morogna az Öreg, ha ezt olvasná!), egyrészt Parti Nagy révén, de hát, persze, hogy

még inkább Vajda prof okán. Csak következtetek az ajánlás szövegéből, hogy valamilyen müncheni felolvasóestjük lehetett a fiúknak, ahol a prof beugorhatott amolyan alkalmi (?) tolmácsként, némi eufemizmussal: műfordítóként. A könyvben néhány Parti Nagy versben vannak aláhúzogatások, javítgatások, tehát mintha ez Parti Nagy útipéldánya lett volna. S a könyvek sorsa: most nálam van. Ha egyszer úgy hozná a sors, hogy bármelyikükkel összefussak, szeretném dedikáltatni. A kegyszoborhoz történt érintés megerősíttetése végett.

És most, öreg locsogó professzorféleséghez méltóan (látszólag!) hadd kanyarodjak el egy pillanatra. Stampay János énekes- és imakönyvének nálam van egy példánya, amiben a következő, misztikus mondat olvasható, a szerző kézírásával: *A XVII. pótkiadás első példánya érintve kedves Mariskám által felvett legutolsó példánnyal. Böske által felvéve. Dicsértessék a Jézus Krisztus! Kőbölkút 1911 április 1. Stampay.* Szabatosan nem tudnám most végigelemezni ezeket a mondatokat (egyszer majd még megteszem), annyi viszont nyilvánvaló, hogy az érintési mágiáról van szó itt is. Ahogy a fenti esetben is. S ahogy számos, a természeti népek körében leírt hasonló jelenség esetében is.

No, és akkor most térjünk át esti gondolatfoszlányaimra. Már akkor sem tudtam, nem is lényeges, hogy melyik televízió-csatorna adásában hallottam Grecsó Krisztiánt, aki arról beszélt, hogy az *ÉS* szerkesztőjeként milyen hatással vannak reá a kéziratok. Amelyek persze már távolról sem *kéz* iratok, még csak nem is *gép* iratok, sőt még számítógéppel kinyomtatott lapokról sem beszélhetünk, hanem egyszerűen e-mail-ben elküldött dokumentumok. S Grecsó ezeket mégis *kéziratoknak* mondja (lásd a *toll* mint íróeszköz és fogalom átalakulás-történetét!), s el is magyarázza, hogy: mindegyik más. Mindegyiken érződik az írója személyisége, aznapi hangulata, esetleges betegsége, bánata, jókedve. Nem magából a textusból, annak tartalmából, hanem a szöveg gondozottságából, elrendezéséből, alaposágából vagy éppenséggel trehányságából...

És most már a mai lelet mondatja velem tovább az esti gondolatokat. A kézzel fogható, tapintható, szagolható! könyveken, kéz-

iratokon túlmenően, amelyek kisugárzása, sokszor megborzongató érintése, átpörgetése nyilvánvalóan (legalábbis ez ideig meg voltam erről győződve) magán hordoz olyan plusz tölteteket, amelyek a digitális világból, ha tetszik, ha nem, hiányzanak. Amit viszont Grecsó mond a kéziratfájlokról, azért elgondolkodtató. Én még nem éreztem ezt, de lehetséges, hogy van ilyen érzés. Hogy ezeknek a virtuális dokumentumoknak is van / lehet hasonló üzenetük.

S itt megint az igazi *kééz* iratokhoz térek vissza. László Gyula mesélte, aki nagy kéziratgyűjtő volt, hogy elkérte Szabédi László egyik versének kéziratát (annak idején tudtam is, hogy melyikről van szó, meg most is megtalálnám, ha nagyon keresném, de nem ez a lényeg), s feltűnt neki (feleségéhez írott szerelmes vers volt, most beugrott), szóval feltűnt neki, hogy az első két strófa bármiféle javítás nélkül, első leírásra, tisztán olvasható a papírlap tetején, majd a maradék áthúzogattott, agyonjavítgatott sorokból áll össze. Megkérdezte a költőt, hogy mi lehet ennek az oka? Amikor leült megírni a verset – így a válasz –, abban a pillanatban az egész ké-szen volt a fejében. Majd a fizikai értelemben vett papírra vetés során a második versszak végéhez érve, benyitott a felesége azzal, hogy drágám kész az ebéd... S ettől teljesen összezavarodott az agyában a költemény maradék része, kínnal-keservvel tudta csak befejezni, elvarrni a szálakat. Nos, ilyesmik nyilván nem olvashatóak ki egy digitális kéziratból. Vagy mégis?

És vajon érdekel ez egyáltalán valakit?

2013. 2. 9. (Keszegfalva)

Igaza van Petőcz Kálmánnak, aki a napokban ugrott be hozzánk, s persze ezzel az igazságával semmi újat nem mondott, csak egy rég ismert tényt a legutóbb épp ő mondott ki a környezetemben, szóval, hogy „senki sem szeret bennünket”. Értsd: szlovákiai magyarokat. Sem a szlovákok, sem a magyarok. Erre válaszoltam a (különben nem saját kútfőből származó, ilyen alkalmakkor menetrendszerűen bevetett) obligát hasonlatomat: egy szlovák–magyar jégkorongmérkőzés részesei vagyunk. Mi vagyunk a korong...

Mindez arról jutott az eszembe, hogy az egyik televíziós csatornán a legnagyobb magyarországi ellenzéki párt egyik prominens képviselője (reklámot, még negatívát sem kívánok csinálni neki, tehát nevét az ismeretlenség jótékony? homályában hagyom), szóval egy korábbi kijelentését, amivel erdélyi magyarokat sértett meg, mondván, hogy talán románul is köszönteni kellene őket, azzal próbálta tisztára mosni, hogy kijelentette: egy kínainak látszó emberre az Amerikai Egyesült Államokban nem azt mondják, hogy kínai, hanem hogy amerikai. *Aki olyan nagy magyarnak érzi magát* – kíséreltem meg, ha nem is teljesen szó szerint, de mindenképpen tartalmi hűséggel visszaadni az elhangzottakat – *szóval, aki olyan nagy magyarnak érzi magát, az adja szépen vissza a román útlevelét és költözzön Magyarországra.*

Egyenes, tiszta beszéd! Aki a mai Magyarország határain kívül él, az a meg nem nevezett ellenzéki politikusunk szemében *nem magyar*. Én sem, te sem, senki, aki legalábbis eddig abban a tévhitben leledzett, hogy itt Szlovákiában, például, élnek magyarok. Ha fogyónak is, de vannak. Vagyunk. És hogy ki a magyar?

A mai magyarországi kormánypárt (és a hozzá közel álló bizonyos körök) csak válogatnak: te magyar vagy, te idegenszívű vagy, te (különös tekintettel külföldről nézve) magyarnak látszó vagy, te nem vagy magyar... Ellenzéki megmondó emberünk kerek-perec, nem szarozott (talán inkább: lacafacázott), eldöntötte. Ezzel akár a régen húzódozó, vagy már véget is ért (?) vita-szerűségünkre is választ adott. Aki itt él, Szlovákiában, senki. Már mint, azok közül senki nem magyar (hiszen a *ki a magyar* volt az alapkérdés).

Ahogy elnézem azt, ami ma Magyarországon zajlik, azt kell hogy mondjam, ezek után inkább elfogadom álláspontját.

Legyen neki is igaza.

Aztán, ha azt mérlegelgetem, ami manapság (gyakorlatilag egész életemben) nálunk zajlik, akkor meg már végképp nem tudom, kinek legyen igaza.

Marad a jégkorong.

2013. 2. 10. (Keszegfalva)

Egy pillanattig meginogtam, hogy a tegnapi naplófeljegyzésemet közéleti tárcaként eladjam a *Vasárnap*nak vagy *Új Szónak*, de aztán letettem róla. Nem az én terepem ez.

Amit Tamás Esterházy negatívumaként (de legalábbis nem előnyeként) hoz fel, azt az író vállalja is: „a romlékony köznyelv használata pedig e sorok írójának adott bátorságot – saját magához”. Amit ettől még lehet szeretni és kevésbé szeretni. De lehet, hogy Tamás is innen tudja?

Úgy kell, kellene ezt a kötetet olvasni, hogy közben levenni a polcról az adott szerzőt, egy Hajnóczyt például (Úr Isten, nincsen is Hajnóczynk!), egy (az!) Ottlikot, Örkényt stb. s beléjük feledkezni.

Móriczka elképzelte avagy a kéznek a bilibe történt beleérésének az esete...

Rengeteg szöszmötölés van még mindig ezzel a szakrális kisemléktanulmánnyal. Máté nyersfordítása nagyon sokat segít benne, de terminológiailag, sokszor értelmileg is korrigálni kell, illetve sok esetben közben jövök rá, hogy a fordítás ugyan jó, de már az eredeti szöveggel is gondok voltak. Szóval ezzel vacakolok most már napok óta: ha minden jól megy, ma este küldöm Drascekeknek. Elégedett nem vagyok vele, de hát mikor voltam én az?

2013. 2. 12. (Keszegfalva)

Egy dallam üzenete. A *Szentimentális rockandroll* koncertváltozatába már a 2007-es szigeti fellépéskor is (de az is lehet, hogy korábban is) beépítettek egy, amolyan katonai rezesbanda által előadott részletet, mégpedig a Klapka-indulót. Ez a motívum, gépzeneként teg-

nap is jelen volt. Amíg *a gyűrött, a kócos rakenrollal* szembeállított *vasalt világot*, a hivatalosságot szimbolizáló zenei betét szól, az összes zenész a színpadon szalutálásba merevedett. Nem tudom, de sejtem, hogy ennek a kontrasztnak, illetve a komáromi városháza tornyában naponta többször felcsendülő Klapka-induló dallamának nem ugyanaz volt a lecsapódása a Szigeten és Komáromban. Nem lepődnék meg, ha a tegnapi bejátszást sokan valamiféle gesztusként, a hely szellemének történő áldozatként értelmezték volna. Aztán talán egyszerűen nem kell lebecsülni a komáromiakat, másrészt meg túlbecsülni sem. Lehet, hogy érezték, értették a kontrasztot, de az is lehet, hogy a jelenlévők nem is ismerték a Klapka-indulót. Miért magamból indulok ki folyamatosan?

2013. 2. 15. (Keszegfalva)

Tegnap este a győri vendégekkel borozgattunk a Fekete Kutyában. Ők is ott voltak az LGT-koncerten, s beigazolódott, amit a dallamok üzenetéről írtam. A Klapka-induló bejátszása úgy jött le nekik, mint a helyszín előtti tisztelgés aktuusa...

2013. 2. 17. (Keszegfalva)

Egy hosszú felsorolásba bonyolódva egyszerűen zárójelben közbeszúrja: „messzi már az állítmány, nem egyeztetünk!”

És ez jó!

Esterházyról beszélek. Persze.

Különben folyamatosan sumákolok: tegnap azt mondtam, hogy szombat van, pihenőnap, csak kötetlenül olvasgassunk, majd holnap aztán érdemlegeset is csinállok. Ma meg, ugye, vasárnap: pihenőnap stb. Esterházyzás egész nap, mondván, majd holnaptól aztán már tényleg. De tényleg! Nos, csütörtökön utazom Pestre, egy konferenciára, ahol elő is kellene adnom valamit németül, igaz, hogy csak húsz percet, hát mi az a húsz perc? A semmi felől közelítve;

hát, elég sok. Amúgy: valóban semmi. Igaz, hogy holnap még egy kis Győr, aztán kedden, szerdán tanítás... Nem leszek én más. Minden előadásom, minden fontosabb dolgom, világeletemben így alakult: a határidő nyomására, a végkimerülés határán. Utána fogadkozás, hogy a legközelebb már egészen másként lesz minden: időbenfelkészülés, nemkapkodás stb.

Nyolc óra múltott, ilyenkor már nem érdemes elkezdni (*keddtől nem lehet*), folytassuk hát Esterházyt, aztán holnap, újult erővel...

2013. 2. 18. (Keszegfalva)

Huszonöt éve halt meg Apám.

2013. 2. 21. (Keszegfalva)

A természet megoldotta a német nyelvű előadás problémáját: végkimerülés ide, végkimerülés oda, nem kellett (végül is) befejezni, végkimerülni, merthogy tegnap a derekam megint sikeresen beállt, így ma utazni nem tudtam. Ehelyett gyógyszerek, egész napos fekvés (egyelőre nem annyira szörnyű, mint két éve nyáron volt, tehát feküdni, olvasni, keveset a gép előtt ülni is tudok), szóval egészsznapos hentergés, esterházyzás.

Istenem, tizedannyira tudnék úgy írni, mint ő...

No, de a nem-tudás még nem ment fel az írás alól; mint ahogy gitározni sem tudok, mégis naponta kínozom azt a szerencsétlen hangszert. S hát gondolataim is támadnak olvasás közben, minimum annyi, hogy ezt és ezt a sort be kell másolni a naplóba. Hogy kinek és minek? Annak és azért, amiért ezt az egész műfajt úzom. Fogalmam sincs.

„Hogy mi a szépirodalom, azt természetszerűleg nem tudom” – írja ezt a mondatot az az ember, aki jó hétszáz oldalas könyvet írt, *Bevezetés a szépirodalomba* címen. Nagyon is értem, miről beszél. A néprajzról én is sok mindent el tudok mondani (el is mondtam, le

is írtam már), a kutatás tárgyának a felsorolásától kezdve akár valamiféle definíciókkal bezárva, de hogy mi a néprajz (azon kívül, hogy az, amivel a néprajzosok foglalkoznak), hát azt bizony nem nagyon tudom. Más sem persze, legfeljebb nem vallja be... Azon tűnődöm, hogy vajon minden tudománnyal, művészeti ággal így lehet ez? Azt vajon lehet-e tudni, hogy mi a matematika? Vagy képzőművészet? Az efféle gyűjtőfogalmakról legfeljebb a kívülálló laikusnak lehetnek pontos elképzelései. Aki benne van, az egyrészt alaposabban ismeri, látja benne a rengeteg ellentmondást, másrészt meg belülről nem látja a külső határokat. A határ mindig ott van, ameddig én el tudok menni. De mihelyt látom, hogy egy másik kollega más irányba ugyan, de messzebb ment el, egy megint másik meg alig tett néhány lépést s máris határt kiáltott (nem farkast!), magam is elbizonytalanodom. Azt hiszem, ez szükségszerű.

jós

csak poénkodni akartam...
vicceket meséltem
a holdra festett
csüggedt emberfejnek
vaníliaszagú csillagok
széleit hajlítgattam el
naiv romantikát hazudtam
a halálfélelmétől sikoltozó
nyári éjszakába
de semmi nem változott
mosolytalanok maradtak
a fémmel befuttatott
napok és éjek
mígnem a hajnal ajándékpapírba csomagolt
parancsot dobott küszöbömre
miszerint az éj skizofrén pillanatait
jegyzeteljem lapok nélküli füzet
csíkozott oldalaira
s vessem össze az örület
magamon tapasztalt tüneteivel
aznap este
végképp elment a kedvem a vicctől
világosbarna faggyút izzadtam
álltam a kijelölt helyen gutaütötten
fóbiám alakot öltött s körme
vérből, nyálból, homokból
gyúrt tésztában kapirgált
és a hold csüggedtarcú plakátja alatt
jósolt nekem

kiszámolta előző életeimből
fennmaradt összes tartozásom
a kölcsönpénz kamatját
amiből megvásároltam
erre az életre hitem
a végösszeget bordáimra tetoválta
ezt nézegesd
ez majd motivál
miközben koldulva gyűjtögetsz

Mintha már mindent

megértettem volna
kiutált magából az élet
tudatom riasztóan dermedté lett
állóvíz, amit csak a nemlét
kavar fel majd újra a végén,
utoljára, mikor kiloccsantva éneket
belemártja rettenetes tenyerét

Origami

hajtogass
húsból, lélekből
lila szívvirágot.
fejemet igazítsd jobbra
feldúltan vagy kedvesen,
(jó elernyedni akaratod
csápjai között)
fesz ki a számat,
legyek színesebb.

koszorút is fonhatsz rám
éji harmatból és könnyből.
hajtogass,
hadd legyen levelem,
- feléd nyújtózó jel -
nyakamat négyrét,
karjaimat hétrét,
akaratomat pedig
az ég nyújtódeszkájára
hajtogasd szét.
ha elkészül,
ha végleg megadja magát,
békadalból font
kiskosárba tedd,
hadd ússzon a vízen:
szívvirág.

s akkor ősz

penészes ködben ülnek
a reggel rideg körvonalú
percei
szuszogás ölelte mozdulatlanságot
kanalaznak
markáns akarat-tudást
vájnak a hideg burkolatba
ősök zizegő jelenléte
 ha a köd felszáll
a penész szagába
belerothad
ami él
 és akkor ősz lesz

zarándokok

az éghez koccantja
a feloldozás ropogós ígérését
s pórázon húzza magához
a tömeget

a hegy

meleg mézként
folyik le oldalán a kántálás
az élő, kígyózó ornamentika-spirál
révületben állva
melegíti, védi őt
kiábrándult fagyos szentek
kísértet-átkától
szalagos felkiáltójelek
gúnyosan mutogatnak a menny felé
tüzet köpő, csillagok nyelvén beszélő
táltosukat követelve

végül emlékekkel tér haza a nép
– a krónikába rovásjeleket ír
a szégyen fekete körme
reménnyel befuttatott üvegcsékbe
konzerválják pümkösd
illattalan, szárított húsdarabkáit
az idei aranyborjú
apró csontjai bizonyosan
csodákat tesz majd velük

Tévedés ajándéka

– Vetkőzzön le derékig – szólt a doktornő kedvesen.

– Melltartót is? – kérdeztem nem titkolt meglepetéssel arcomon.

– Igen, azt is.

Bár csodálkoztam, de nem vitatkoztam. Noha számtalan hasi ultrahangot átéltem már, ilyet még soha nem kértek tőlem. Nyilván új módszerrel dolgoznak, fejlődik a tudomány, igaz, még azt sem hallottam, hogy végbélen keresztül húznak ki egy fogat, de semmi sem lehetetlen. Ezt már megtanultam, így nem ellenkeztem. Ő tudja, gondoltam, ő az orvos, a beteg ne vitatkozzon, ne okoskodjon, tegye, amit mondanak neki. Levetkőztem, majd lefeküdtem az ágyra. Amikor a doktornő a mellemet kezdte vizsgálni a műszerrel, már szólni sem tudtam, teljesen összezavarodtam, izegtem-mozogtam a gyors szívverés miatt, s azon igyekeztem, hogy a grimaszok láthatatlanok maradjanak az arcomon. Gondoltam, ez egy jófajta kis kórház, ahol húsz euróért egy teljes, mindenre kiterjedő alapos kivizsgálást kapok, még akkor is, ha nem kértem ilyet. Ez igen! Ígérték, hogy rendbe teszik az egészségügyet, s lám ez hamar megtörtént. Igazuk van, nem árt a megelőzés, s ha valaki egyszer már rászánja magát a kivizsgálásra, alaposnak kell lenni. Bevallom, ez idáig nem is gondoltam arra, hogy baj lenne a mellemmel, soha nem éreztem olyan okot, ami kételyeket ébresztett volna bennem. Most viszont megmozdult bennem valami. Mert mi van, ha az orvos, amikor rám nézett, sejteni vélt valamit? Valami lappangót, rettenetést, visszavonhatatlant? Ilyen rosszul nézhetek ki? Talán megállapította ruhán keresztül, hogy a mellem zökörös a sok apró daganattól? Még jó, hogy nem vagyok hypohonder, mert akkor csak emelődaruval tudtak volna talpra állítania kivizsgálás után. Úgy, hogy közben fehér, aranyozott fogantyús, szárnyas ko-

porsók repkedtek volna a szemem előtt, szép szatén belsővel, párnával és aranyozott csipkedíszítéssel. Majd eldúdolnám, hogy „A síromra tegyetek egy száll vadvirágot, az kísérje utam amerre majd járok.“ Hogy nincs baj, szerencsére tíz másodpercenként tudatta velem a jó doktornő, ugyanis egy perc alatt hatszor vázolta a vizsgálat folyamán a monitoron látott eredményt, majd közölte, hogy töröljem le magam, és fel lehet öltözni. Az arcomról pillanatok töredéke alatt lefagyott az elégedett mosoly. Felmerült bennem, hogy talán rossz ajtón kopogtattam, hogy valaki elől elvettem a kivizsgálás lehetőségét, olyantól, akinek egy jó eredmény visszaállította volna a lelki békéjét.

– Elnézést kérek, bár nagyon örülök a jó eredménynek, amiért már megérte ide jönnöm, de ezért boldog lennék, ha a hasi vizsgálatot is meg lehetne ejteni, mert szó mi szó, én azért jöttem.

Az orvos zavartan a papírok között kezdett matatni, majd rövid idő elteltével a homlokára csapott.

– Jaj, már emlékszem! Persze, persze...

Azzal, rutinos mozdulattal ismét lefeküdtem, hogy átessek azon a vizsgálaton, amiért valójában jöttem. Közben arra gondoltam, hogy nesze neked húsz euró, ez most a duplájára dagad. Meg arra, hogy mi lett volna, ha műtétre jövök, és mondjuk az orvos a mandulám helyett az egyik tüdőmet vette volna ki. Na jó, nem kell a dráma.

A vizsgálat nem tartott sokáig, előhalásztam a pénztárcámat a táskámból, s bár a kezemet egy láthatatlan ólomsúly húzta lefelé, fájó szívvel, de kivettem az ötvenest.

– Húsz euró lesz – szólt a doktornő kedvesen.

– Mennyi?

– Húsz. A mellvizsgálatot ajándékba kapja...

Könny

a hullás jelei
száradó lábnyomok
a felhő etimológiája
a hullás elei

előnti lassan a torkolatot,
maláta, szénsav és a reggeli verejtékvíz.

masszív kortyokban, kortyban és esőben,
velőt ráz, kart borzol, amit elemel, elmerül.

duhan az öböl alján, csorog a gyomorfal nyákján.

őrt áll vajon, másvilágát rászabadítva,
egy másik napon, aranysárga porcelánzsilipek között.

nyelv csapás lazuló ős vény katapult merített halmaz

tört jégcsapok lógnak zsebonganak a hullámpaláról
szélben és napsütésben

ist wie ein Tanz von Kraft um eine Mitte,
in der betäubt ein großer Wille steht.

az erő tánca ez pontatlan pont körül,
amelyben szédítő akarat

hőségballon, csaphajlító szél.
ahogy a perem a jégbe akad,
fogak közé bekapó sóhajtogatás,

meggyűl, cseppet ölt a test.

súrlódik míg lefelé lóg
lefelé míg súrlódik lóg
lóg lefelé míg súrlódik
hovatovább egyre teljesebb

kövérédő hullám a fedetlen szélben

hullás vegyülés elei

támad távoli gázgömb
támad óra jégre altat
formáz gömbölyded faragás
amíg likvid terül a szárazon

kíméletlen nap	–	szigorúságba veszünk
reggel eleget	–	este hús falatokat

üvegből mészből fagyott cement

a fohászok a párkányt faggatják
és a jégcsécsap hölgyek könnyet fontolnak
korosodnak a karszt szervei
terve semmi mondhatatlan
múlás csodákat láttat noha mindez
bomlás szerethető céltalan áhító

csak nyúló olvadás

a jégcsap ilyen ha öröknek képzelet magát
keserűvé hűl a csend
előmerengő humánium
perverz alapítás

amikor sír a nap
amikor indul a jég
olvad a hó olvad ó
amikor sír a nap

nevet a nap kacarász
kurtul ég ég égé gég
nevet a nap figuráz
és nőnek a mélyben
iromba cseppkövek

nő a türelem fogy a fogyás
fogy a türelem csepegés

amorf térriff

gravirtuóz

jégcsapzott oldás

gravitáció

termikus olvadás

grafitáció

hasadásként mérí
meríti színes haragját
ízés szagos ítéletét

a nap csak nevetni tud

a nap csak sírni tud

a nap csak kivetni tud

a nap csak írni tud

a nap

írni szent hőbe sóhajtva
miértek mártíriumát
se keze se lába se törzse

csak oszlop maga bánt a mind
és sohasem látják kint az olvadást
jégcsap a cseppkő odabent és idekint

barlangos mélyben
óriás álló cseppkövek
plafontól váló monumentum
és a szívek hersenése fátyol
az időtlen zenén

zörög a karszt
lajharcsepegés
placcsanás szétterülés
véget ér az év

készül a zátony
vegyülni vágyik a mész
kései tekintet méri fel

az ember a kőből kizáratik
fád morfjait eltereli
kizáratik az ember a kőből
készül időn kívül semmi herózió

csak hélium	hidrogén
kozmosz	blikkje
izzik	a fényben

a plage

nem utóda nem boldog őse rokona
ismerője időnek térnek a karszt

[A VANDOR VESOVEL EKEZET VAKAR
KAPIRGAL SZURETEL OSZI HAINAL A
HEGYTETON A TOKEK ERESZTEKEI
LYUGGATOTT BORDAZOTT SURUSEG
BELUL ZAJGAS FOLETERUL A PLAFON
ALATTA ULDOGELNI JO]

keserűkékké hűl rajtam a csend

valami más ez – ékszíjnál hangosabb

nem néma ékteste egyenetlen terc

rengő és könyörtelen

A polgármester bora

(regényrészlet)

A falusi pincekocsmába alig-alig szűrődött be a nyár derűs agóniája. A hűvös homályt hamar megszokta a vendég, a füst elviselhető adagokban kígyózott elő a cigaretták parazsából, a hangfalakból kellemes nyálmetál szívárgott, a nyelvekre védőréteget vont a sörhab, s hogy a szem se maradjon szárazon, a falon félőrvült és önjelölt képzetlen művészek mázolványai idézték a vendégek döntő többségénél már karnyújtási közelségbe került delíriumot. A csapos egykedvűen törölgette a söröspoharakat a pultnál, fémszálas lézerkendője alatt vonakodva hátráltak a nemlét cicomás kapui felé a kisz-koszok, aktualitásukat veszített vendégnyalak, macskaszagú rúzsoltok és ecetes cuppanások, amelyek eddig a hörpintőeszközök karimáját hitték örök otthonuknak.

Itt csüggedt Bátor, mint egy szomjas félisten, aki záróra után zörgetett a Paradicsom kapuján, s most alig ügyelve a megfelelő földi álcára azt várja, hogy újra kinyisson ott fenn a nyugalom lélekóceánja. Szívott egyet a cigarettájából, a hamutartó fölé tartotta a márkás búzrudat, csúnyán nézte a végén füstölgő mintegy két centiméteres hamut, mire az engedelmesen lehullott. Elgondolkozva nézte az imént érkezett deci vodkát, majd becsukta a szemét, s egy váratlan mozdulattal a két deci multivitamin emelte a szája elé. Már-már ivott belőle, ám hirtelen beleszagolt, s utálkozva eltartotta magától a poharat.

– Zokniszaga van – mondta hangosan, vett egy mély lélegzetet, aztán hirtelen nyakoncsípte a vízszínű mérget, s beöntötte a körszakállának kellős közepén feltárvuló nyílásba. Brrrrr!, mondta erre a mutatóványa egy nem messze ücsörgő szeszakázán, s Bátor úgy látta, mintha a tagnak lila lángnyelv csapott volna ki a jobb füléből. A költő megdörzsölte az arcát. A szeme káprázik?

– Hozhatok még valamit? – állt meg a költő asztalánál a pincér.

- Egyáltalán milyen falu ez?
- Talányos. Márminthogy ez a neve.
- Sose hallottam róla.
- Nem csoda. Még csak a térképen sincs rajta. A vonat sem áll meg, úgy szoktak kiugrani a falubeliek, már amelyiknek még ép lába van. Út se vezet ide, mert tizenöt éve egy földcsuszamlás betakarta, azóta meg nem volt rá pénz, hogy új épülhessen. Pontosabban volt, csak valaki mindig elsikkasztotta.
- Nézze, kedves uram – kezdte Bátori –, engem ma ötre várnak a szomszéd városka könyvtárába író-olvasó találkozóra. Most van negyed öt.
- Értem. Mit tetszik meginni bánatában a költő úrnak? – hajolt meg a pincér, és kissé továbbhessegette a füstöt a tálcaival. – Én még nem láttam élő költőt. Csak hóttat a múlt héten. Teljesen kék volt a szája széle szegénynek.
- Nocsak! És mibe halt bele?
- Állítólag akcentusa volt, és nem kezelte időben.
- Mindenesetre nekem a városba kellene jutnom – mondta türelmesen Bátori. – Hogyan tehetném ezt meg?
- A fantáziája segítségével.
- Hogy? De hát csak megy valami... buszféle?
- Út nélkül? – tárta szét a karját a pincér.
- Csak van valakinek autója a faluban?
- Van, persze, a polgármesternek.
- Csak elvinne engem, ha megkérném...?
- Ha csak megkéri, úgy nehezen. Ha vastagon ráígér a valódi költségekre, úgy már van esélye. Tehát nyugodtan megihat még egy pohárral, mivel ma dupla szerencséje van magának.
- Ne mondja. Éspedig?
- Egyfelől a polgármesternek dzsipje van, amivel át lehet hajtani a csuszamlások miatt egyre megújuló földhalmokon, másrészt meg a falu első embere minden nap pontosan fél ötkor lejön ide, hogy ellenőrizze: nem vizezem-e a borát. Mindjárt itt lesz, beszélhet vele.
- Bátori megnyugodott. Nem fog késni, így telefonálnia fölösleges. Inkább rendelt még valami kis várakozót, ám ezúttal a polgármester előbb felemlített minőségi borából. Felszisszent, amikor belekóstolt.

– Hú, de hiszen ez vizezve van!

– Emberbaráti kötelességem – mondta egykedvűen a pincér. – Tudja, milyen az eredetije? A rendőrségen ébred, aki abból iszik.

– Ugyan már, ne tódítson, nem most jöttem le a fővárosból – mondta Bátori, és a pincér felé nyújtotta a poharát. – Az eredetiből öntsön, ha kedves az élete.

– Ugyan már, kinek kedves mostanság az élete? – nyúlt a pohárért a pincér. – De mivel maga nem idevalósi, ám legyen: ihat az eredetiből. De aztán magára vessen, ha azt hitte, Bári Tébola nem mond igazat!

Én öntött. A szája szélén gúnyos mosoly vibrált. Bátori ivott.

– Nagyon finom, testes bor – mondta meglepve.

– Csak várja ki a végét – veregette meg a vállát barátságosan a pincér, s a költő elé tette az egész üveget. – Én mondom, jobb, ha ellenáll a kísértésnek és nem iszik többet. Ez egy Libáért Boa-féle késleltetett hatású, édes méreg.

– Libáért Boa? Maguknál kígyót adnak a baromfiért?

– Dehogy. Így hívják a falu első emberét.

– Jó, jó – hessegette el magától a metakommunikáció szürke tojásaiból kikelt éles fogú vészmadarakat Bátori. – A polgármesterre jó benyomást tesz, ha inni látja a borát általam.

– Milyen szép gondolat – gondolta a pincér, s feltűnés nélkül kitörölt egy kövér könnycseppet a jobb szeme bal sarkából.

Kissé nyikorogva kitarult a könyvtár kölcsönzői részlegének ajtaja, majd a széles, kopott szőnyeggel leterített folyosón elindult a menet. Elöl T. Bála Bori, kortárs költészeti szakelőadó lépkedett, akire az időközben ismét kifogástalanra babrált smink és a szigorú tekintet volt a jellemző, hogy a hóna alatt féltve őrizgetett, általa szerkesztett-ragasztott-kötött B. B. Összegyűjtött költeményei című könyvről már ne is beszéljünk. Bori mögött Tábori Béla festő és imitátor haladt lehajtott fejjel, jobb híján tenyerével igyekezett palástolni az öltöny szálaihoz itt-ott makacsul ragaszkodó festékfoltokat. Béla mögött féltestvére, Labori Tábé könyvtárszolga csoszogott, ritkás bajusza közt rendezetlen összevisszaságban

szendvicsmorzsák élvezték az utazást, s az elfogyasztott szeszek hatására a szemtengelye is úgy görbedezett, hogy arra bajosan szerkesztett volna bárki is egyenlő oldalú háromszögeket. A lépcsőfordulóban a szerény kis menet szó szerint egy másik csoportnak ütközött.

Az ütközésben senki sem sérült meg, pedig a résztvevők szokatlan agresszivitásról tettek tanúbizonyságot: igyekeztek a vállukkal minél távolabb taszítani maguktól az ellenségesnek vélt csoport tagjait. Annál nagyobb buborékokat fújt viszont a csodálkozásuk, amikor Bori bemutatta Bélának és Tábénak a leszegett fejjel nekik rohanó hölgyet.

– Ó Téblábi Roa, tudjátok, a Madár Kiadó mindenes ügyintézője. Ne lepődjete meg, de neki mindig sietős. Őt bíztam meg, hogy hozzon magával legalább három versmondót, lehetőleg a legjobbak közül. Ők azok?

Roa fülig pirult. Mögötte három feketebőrű fiatalember ácsorgott zavartan, mindegyik egy-egy verseskötetet szorongatott a kezében.

– Azt hiszem, ők azok – mondta Roa.

– Azt hiszed? – csodálkozott Bori. – Hát nem biztos?

– Azt beszéltem meg a pozsonyi művészekkel, hogy az állomáson várom őket.

– És?

– Leszállt ez a három fiatalember, vígan hadonásztak Bátori könyvével, amit én jelzésnek vettem, beléjük karoltam, majd elrándítottam őket ideig. Közben persze hevesen magyaráztak nekem valamit, de sajnos, semmit nem értettem az egészből.

A fekete bőrű fiatalemberek széles mosollyal Borihoz léptek.

– Torá Il Abbé – mondta az egyik. – G'nudulu!

– Tob L'arábié – mondta a másik. – G'nudulu!

– A'Lébiro Táb – mondta a harmadik. – G'nudulu! Waku-waku! Bori azt hitte, hogy menten elájul.

– Milyen nyelven fognak ezek szavalni?

A második emeleti előadóteremből türelmetlen moraj hallatszott. Rádadásul Bori mobilja megint gyászindulni kezdett.

– Ez nem az én napom – emelte füléhez a készüléket.

– Nem is csoda – mondta Tábé, és sorban kezét fogott a vi-

gyorgó fiatalemberekkel. – Na? Ki az? Csak nem az őseredeti költő került valahonnét elő?

– Dehogyan. É. az.

– É?

– Az igazgató. Tajtézkiz a dühtől. Azt mondja, ha azonnal nem kezdjük el a műsort, akkor botrányok és nyakak kitörésével számolhatunk.

– A botrányt már nem kerülhetjük el – vélte Tábé –, csak az a kérdés, mekkora lesz és kit sodor magával. Amúgy a szavatok miatt én nem aggódnék. A közönségnek látvány kell, minél egzotikusabb ökörködés, amin kitombolhatja magát. A versekből pedig se így, se úgy nem értene fityfenét se. Akkor meg nem mindegy?

– Gyerünk az emeletre! – adta ki Bori a parancsot, mire egy-két hajtincse ismét elszabadult, és harciasan rugózni kezdett a folyosó kitért ablakai miatti huzatban. – Vágjunk bele.

Ekkor hirtelen megtorpantak és füleltek. Úgy tűnt, mintha az utcáról egyre hangosodó, dühös kiáltozás hallatszana. Bori kihajolt az ablakon. A bejárat előtt legalább ötven ember álldogált, rázták az öklüket és elégedetlenségüknek adtak hangot. „Ez hallatlan! Pimaszság! Felháborító!” – hallatszott egyre artikuláltabban. A transzparensen ilyen és ehhez hasonló feliratok virítottak: „Ami jár, az jár!”, „Ma itt valakinek mennie kell!”, „Kelj fel és járj!”, „Az igazság idelent van!”, „Ide nekünk a megígért lírát!”

Bori egy pillanatra megdöbbsent. Álmában sem gondolta volna, hogy egy író-olvasó találkozó manapság ennyi embert mozgathat meg, s a kívül rekedtek ilyen elkeseredett tüntetésbe fognak. Leszolt az odalent ácsorgóknak.

– Emberek, értsék meg, hogy könyvtárunk előadótermének ülőhelyei véges számúak!

– Az anyád is! – jött a goromba válasz, s egy kavics éppenhogy homlokon nem találta Borit. Erről A fel-feldobott kő című vers jutott eszébe, de aztán valahogy erőt vett foglalkozási ártalmán, és békülékenyebb hangnemre váltott.

– Jöjjenek fel, jóemberek! Nem hagyjuk ki magukat sem!

A lentiek mintha eszüket vesztették volna, eldobálták a transzparenszeket, a vasvillákat, a villamosbérleteket, s egymást félrelökve és gondosan eltaposva igyekeztek bepréselődni a szűk bejáraton.

Bori intett a folyosón tanácstalanul álldogáló többieknek.

– Igyekezzünk, mert a végén rajtunk kívül mindenkinek jut hely!

Lihegve érkeztek meg a második emeleti előadóterem ajtajához, egy mozdulattal belökték az ajtót, mire a felajzott nézősereg lassan elcsendesedett. Egy hosszú, zöld lenvászonnal letakart asztal mögött foglaltak helyet. Bori mellé az est fénypontja, az ál-költő Tábori Béla csöppent le, szomszédságukba a három mosolygós afrikai fiatalember költözött. Bori állva maradt, végignézett a közönségen, megköszörülte a torkát, de mire bármit szólhatott volna, kivágódott az ajtó, s az alig-alig lecsillapult szép számú tüntető határozott lökdösődéssel elfoglalta a maradék állóhelyeket. A terem teljesen megtelt tágra nyílt pupillájú, kultúrszomjtól kiszáradt ajkú közönséggel.

Labori Tábé eközben lemaradt, éppen a harmadik emeletre igyekezett, kettesével szedve a lépcsőfokokat. Egy nagy, műbőrrel bevont ajtó előtt megállt, leporolta a bajuszát, majd határozottan benyitott. Egy kopasz, sebhelyes arcú emberke már türelmetlenül várta.

– Jó munkát végzett, Tábé! – mondta elismerően.

– Igyekeztem, Éva – hajlongott a könyvtárszolga.

– Tessék?

– Semmi, semmi. Évan intézve.

Táblabiro É. felpattant a bőrfotelből, s egy aláírt csekket nyújtott Tábé felé.

– Nagy nap a mai. Végre minden ellenfelemmel leszámolok. Bori ezt a buktát nem ússza meg szárazon. Főleg, hogy felhívta a terembe a csődbe jutott utazási iroda előtti tüntetőket...

Az igazgató kuncogott, még a könnyei is folytak.

– ...akiknek azt ígérték, szegényeknek, hogy az elmaradt itálai kalandtúrájukat majd lírában térítik meg...

Tábé is kacagott.

– ... hát ezek olyan verekedésbe bocsátkoznak majd... – csuklott el az igazgató hangja a nevetéstől –, mint a pinty! Sztétverik a be rendezést az egész díszes kompániával együtt! És akkor senkinek sem lesz feltűnő, hogy egy széklábbal véletlenül betörik a polgármester feje is...

Tábé a földön hentergett, úgy röhögött.

– És akkor maga lesz az új pol... Pol...
De nem tudta végigmondani.

A költő tehát ivott, és már az első korty után elfelejtette, hogy ő tulajdonképpen egy író-olvasó találkozó kedvéért tett meg száz kilométert. Két dolog jutott el a tudatáig: a bornak a várakozással elmentében remek íze van, talán a legjobban az édes bolgárszőlőéhez hasonlítható, neki pedig megszűnt a feszélyezettsége, az a furcsa torok- és gyomorszorongató érzés, mint amikor az ember sürgősen szeretne eljutni valahova, de ebben nem várt akadályok hátráltatják.

A második korty után kezdett kitisztulni a feje. Meglepődve tapasztalta, hogy a levegőben nincs is annyi dohányfüst, mint belépéskor tapasztalta, sőt valahonnan mintha a tátrai fenyőerdők illatát sodorná felé a légáramlat. A homály is mintha megszűnt volna, sőt egy pillanatra úgy tűnt, mintha a trópusi nap fénye ragyogna a láthatárt jelentő bárpult felől. A zene is megváltozott: az élőket és holtakat egyaránt gusztustalan szerelmi ajánlatokkal bombázó rap-énekesek kétségbeesett kapálózással körkörös irányban lefolytak a fülek hófehér porceláncsészéjében, s felváltotta őket valami kellemes és dallamos, földöntúli progresszív rockzene.

Bátori mindezek után egyáltalán nem tartotta kockázatosnak, ha harmadszor is kortyol a polgármester borából. És valóban, semmi olyasmi nem történt, amire nemrég a pincér figyelmeztette. Még hogy a rendőrségen ébred, aki ebből iszik! Pont ellenkezőleg: a pincekocsmá ráncos, borostás, ápolatlan és vérben forgó szemű vendégei egyre mosolygósabb, szimpatikusabb egyénekké változtak át. A költő alig tudta megállni, hogy sorban meg ne ismerkedjen mindegyikőjükkel. A negyedik korty után viszont határozottan átült a szomszédos asztalhoz, ahol egy szomorú tekintetű fiatalember lógatta az orrát.

– Nem zavarok?

– Ugyan, dehogy. Sőt, kifejezetten jól esik, hogy valakivel beszélgethetek. Ül csak ide a bőrröndjeim mellé.

Hát így kezdődött. A szomorú tekintetű fiatalemberről rövide-

sen kiderült, hogy a neve Biléta Báro, s egy külföldi játékbarlangban dolgozik, mint krupié. Egyhónapos távollét után ma érkezett haza a családjához, de valami különleges ok miatt nem mer a szemük elé kerülni. Az okot nem volt hajlandó elárulni, Bátori pedig nem kíváncsiskodott. Az ötödik korty után határozottan olyan érzése támadt, hogy az élet virtuális édenkert, és ezt általában észre is vennénk, ha nem kellene valami miatt állandóan késésben lennünk. Ennek a véleményének hangot is adott, Biléta nevű barátja hevesen helyeselt, ezzel kezdetét vette egy majdnem másfél órás eszmecsere irodalomról, filmről, zenéről és filozófiáról. Amikor kiürült az üveg, Bátori újabbat rendelt. A pincér aggodalmas arccal, lassan araszolva hozta, mint aki attól fél, hogy aknára lép.

– Jól meggondolta? – hajolt közelebb a költőhöz.

– Azt hiszem, igen – felelte mosolygós, kipirult arccal Bátori. – Nagyon finom bor, és egyáltalán nem érzem úgy, hogy akárcsak egy kicsit is összekécolódtak volna a gondolataim. Pont ellenkezőleg: a szellemem kiszabadult testem nehézkes és gyorsan málló palackjából, s most virgonc kismadárként röpköd ide-oda.

– És az író-olvasó találkozó?

– Hogy jön az most ide? – hökkent meg Béla. Emlékezetének keresőprogramja nem talált semmi okot, amiért e szókapcsolat most vita tárgyát képezhetné. Aztán széles vigyor terült szét az ábrázatán, a táskájába nyúlt, s előhúzott egyet a Soha az életben című könyvének példányai közül. Fellapozta a második oldalon, két ujjával fürgén kicsípettette a pincér mellényzsebéből az örökíró, majd másodpercnnyit gondolkodott.

– Bári Tébola – mondta Bári Tébola.

– Ja, igen – és a költő keze máris megmozdult, hogy kesze-kusza sorokat rójon a fehér lapra. A pincér átvette a könyvet, kissé előrehajolt, és suttogva mondta:

– Köszönöm.

– Szívesen – dörmögte Bátori, miközben visszaszolgáltatta az örökíró.

– Én előre figyelmeztettem – mondta szomorúan a pincér.

– Igen, tényleg finom – nevetgélt zavartan a költő, mert már nem emlékezett rá, mire is figyelmeztették. A pincér végre elment, azonban érkezett helyette másvalaki.

– Nem zavarok? – kérdezte.

– Ugyan, dehogy – mondta Biléta Báro. – Ülj csak ide nyugodtan. Majd odébb teszem a bőrdnjeimet.

– Bélát A. Robi vagyok – fogott kezét mindkettőjükkel az újonnan érkezett. Kissé kopaszodó, sovány testalkatú, alacsony, harmincöt körüli tag volt fekete rövidujjú trikóban. Amikor mosolygott, vagy ötven apró ránc tolakodott a szeme köré. – Nem akarlak megzavarni benneteket a társalgásban, de az előbb megláttam azt a könyvet, és kíváncsi lettem rá.

– Nézd meg közelebről – mondta Bátori, és egy újabb könyvet vett elő a táskájából. Robi közben mindkettőjüket márkás cigarettával kínálta, ők pedig rágyújtottak.

– Bátori Béla! – mondta elragadtatással a jövevény, és izgatottan lapozgatni kezdte a könyvet. – A világért sem akarlak szembedicsérni, nehogy megsértődj, de ezek a versek egytől-egyig remekművek.

A költő nem sértődött meg, csupán folytatni szeretne volna a Biléta Bároval megkezdett beszélgetést. De az előbbi hangulat szivárványszínű párja már szertefoszlott. Robi folyton kérdezett. Hogyan születnek a versek? Kell-e hozzá szeszes italt fogyasztani, vagy megy csontjózanon is? Géppel ír-e a költő, vagy kézzel? Mennyire méltányosak a honoráriumok? Mi a helyzet a kiadókkal? Bátori udvariasan, röviden és tömören válaszolt a kérdésekre, miközben egyre gyakrabban nyúlt a pohár felé s egyre hosszabb ideig tartotta azt a szájára tapasztva.

Végül úgy döntött, rendel még egy harmadik üveggel is.

– Nem – utasította el tömören a pincér.

– Hadd indítsam ezt a kedves ünnepi estét Alté Biboár francia lírikus egyik híres költeményének elhíresült soraival – kezdte beszédét Bori, miközben egy pillanatra azért megcsuklott a hangja, a teremben ugyanis olyan síri csönd honolt, hogy a felhalmozódott feszültség akár egy villanymozdonyt is táncra penderített volna. – „Az vagy nekem, költészet, mint csúzli a vásott kölyöknek, matrónnak a mélykék tetoválás, finn magasugrónak az olasz temperamentum!”

Itália érintésekor kisebbfajta mozgolódás támadt az állóvendégek soraiban, de aztán felcsattant a taps.

– Kedves polgármester úr, tisztelt képviselő urak, drága közönségünk! Engedjék meg, hogy nagy szeretettel köszöntsem körünkben Bátori Béla költőt, aki időt és fáradságot nem kímélve eljött közénk, hogy a mai esténket sok szép gondolattal, elmés eszmefuttatással, de főként rengeteg lírával tegye emlékezetesebbé!

Tábori felemelkedett ültéből és meghajolt. Óriási tapsorkán regettette meg a falakat, főleg a „rengeteg líra” hallatán tett rá egy lapáttal a közönség bizonyos része. Ismét Bori vette át a szót.

– Műsorunk első részében hallgassuk meg városunk méltán elismert zeneszerzőjének „Koncert három feketére és egy fehérre” című kompozícióját, amelynek érdekessége, hogy a művész a megkomponálása közben pontosan három kávé és egy pohár tejet fogyasztott el, valamint egyetlen kivétellel teljesen mellőzi a zongora fehér billentyűit. Következzen hát Lobabréti Á.!

Aztán helyet foglalt, és azon kezdett töprengeni, hogy vajon milyen nevet takarhat az az „Á”?! Ákos? Árpád? Álmos? Atalány-díj?

A közönség ezúttal sem sajnálta a tapsot. Az első sorból felállt egy nagyon idős bácsika, majd bizonytalan léptekkel a sarokban porosodó pianínóhoz cammogott. Amikor azonban Lobabréti úr leült, kettéhasadt székén a műbőr ülőpárna, és a művész úgy hanyattvágódott, hogy a kottafüzet messze a közönség közé repült. Bori az ajkába harapott. Nem így Tábori, aki fürgén felpattant, és a saját ülőalkalmatosságát nyújtotta át szegény zongoristának. Az a tenyerével nagyokat ütött a műbőr bevonatra, hogy meggyőződjön róla, ez a bőrhuzat hibátlan és strapabíró. A ritmusos, öblös csattogásra az afrikai fiatalemberek fülig érő vigyorral egymásra pillantottak, felugrottak, majd az asztalra helyezett széküket ritmusosan ütögetni kezdték.

A közönség döbbenete csak egy pillanatig tartott, máris ütemes tapssal bátorították hangosabb éneklésre és dobolásra a „vendégművészeket”. Bori elsápadt, hápogott valamit Táborinak, de az csak a vállát vonogatta. „Legalább időt nyerek!” – gondolta magában, és belelapozott a könyvtárosnő féltve őrzött Bátori-összesébe. Minél többet olvasott a költő lírai megnyilvánulásából, annál in-

kább kedvet érzett a szerepléshez. Nem kellett túl sokat várnia. Egy kenyai népünnepély semmi ahhoz képest, ami nem messze tőle az ál-tam-tam dobokon lezajlott, s a rendkívüli virtuozitással megáldott Lobabréti Á. valóban nem használt fel a kompozíció során négy billentyűnél többet, a közönség viszont a harminc perces állandó ritmusos kéz- és lábbrázásban annyira elfáradt, hogy egyre-másra megszorodtak olyasfajta beszólásai, amelyek szemérmes alázattal a főműsor mielőbbi megvalósulását követelték. Az utolsó puffanások után a három fiatalember meglóbálta feje fölött a rongyosra püfölt ülőkét, kicsavarta ingéből az izzadságot, majd illedelmesen meghajolt.

– Torá Il Abbé – mondta az egyik. – G’nudulu!

– Tob L’arabié – mondta a másik. – G’nudulu!

– A’Lébiro Táb – mondta a harmadik. – G’nudulu! Waku-waku!

– G’nudulu! – üvöltötte a tömeg, de amikor Táborit látta szólasra emelkedni, rendkívül gyorsan elcsendesedett. Béla megköszöri a torkát.

– Nos, lehet, hogy kedvenc közönségemet meglepte az iménti forró, egyenlítői hangulat. Lehet, hogy arra számított, ez az író-olvasó találkozó sem kezdődik majd másképp, mint a többi tucat, amelyet néhány éves földi tartózkodása alatt elszenvadni kényszerült. Miszerint néhány pattanásos arcú kamasz fellapozza majd kötetemet, s elcsukló, mutáló hangon elrebeg néhány rosszul megválasztott verset – természetesen félreértelmezve bennük mindent, amit csak emberileg és költészetileg lehetséges. De nem! Nem ez történt, hölgyeim és uraim!

Itt-ott tapsok hangzottak fel, mint amikor kósza bozóttüzek roppogtatják a száraz kórók gyenge derekát. Tábori vett egy mély lélegzetet.

– Verseimből gondos, aprólékos munkával – vigyázva, hogy ne sérüljenek a forrasztások, a hajlítások és a kecses-kacsos gondolati összeköttetések – kiszedegettük az ütemeket, a ritmusokat, hogy egy nagy, díszes csokorba szedve átnyújthassuk önöknek!

Többen tenyerüket nem sajnálva verték a tapsot, ám időközben megszorodtak az ilyen-olyan beszólások is:

– Mi lesz a lírával? A líráról is essék szó!

Tábori nem esett kétségbe. Homlokát ráncolta, bólított, majd

felkapta a füzetet, és dörgő hangon elszavalta Bátori Béla Én édes Tímeám, Te vagy aki nappal nem hagy... és Benned elmélyülvén című szerelmes költeményeit.

Ha ez kell a tömegeknek, ám legyen. Még buzgón hozzá is tette:
– Most jött el az érzelmek ideje!

És nekilátott, hogy a nyájas közönségnek ízelítőt nyújtson Bátori erotikus lírájából, amelyet nagyszerűen képviselt volna a Nyelvemet nyílegyenesen... kezdetű poéma, ám az öntudatra, mi több: kettős éntudatra ébredt közönség valahogy máshogy értelmezte az „érzelmek ideje” kifejezést. Ezt az is bizonyította, hogy Tábori füle mellett egy jókora kövér székláb repült el igencsak sietősen szedve métereit az amúgy is fülledt levegőnek.

– A líránkat akarjuk! A líráért jöttünk, hagyjuk a süket dumát!

Tábori ekkor már látta, hogy itt valami nincs rendben. Látta ezt T. Bála Bori is, amit jól jelzett a falfehér arca közepe táján esőverte rózsaszíromként remegő vérpiros ajka is. A közönség a fogát, s ami még rosszabb: a lakkozott deszkapadlón szinte szikrákat vető székek csiszolatlan falábait csikorgatta.

– Kérem, kérem, legyenek türelemmel! – kiáltotta Tábori. – Hiszen a líra tulajdonképpen még csak most jön!

A tömeg egy kissé elcsendesedett, de hogy meg is nyugodott volna, azt később csupán pár felelőtlen szemtanú állította. Tábori Borira nézett, Bori meg Táborira. A három színesbőrű fiatalember jobbnak látta, ha még a fellépti díj kézhez vétele előtt meglép. Tudták jól, milyen a polgárháborút megelőző hangulat, nem kértek belőle még egyszer.

– Adják meg, ami nekünk jár! – kiáltotta valaki.

– Betelt a pohár! Elfogyott a türelmünk!

– Na de kérem, uraim! – állt fel a polgármester, és erőltetett mosollyal a hőzöngők felé fordult. A következő pillanatban úgy találta fültövön egy székláb, hogy hanyattestében vagy két teljes széksort magával sodort. Nem lehetett mit tenni: a pokol elszabadult.

Vámbéry Antalógia 2013

Első kiadás

Felelős kiadó: Hodossy Gyula

Felelős szerkesztő: Hodossy Gyula

Nyomdai előkészítés: Gyenes Gábor

Nyomta: Print Invest Magyarország Kft, Győr

Kiadta: Vámbéry Polgári Társulás, Dunaszerdahely, 2013

Megjelent 400 példányban

Antalógia Vámbéryho 2013

Zodpovedný vydavateľ: Gyula Hodossy

Zodpovedný redaktor: Gyula Hodossy

Grafická úprava: Gábor Gyenes

Tlač: Print Invest Magyarország Kft, Győr

Vydal: Občianske združenie Vámbéryho, Dunajská Streda, 2013

Náklad: 400 kusov

ISBN

www.vambery.sk